

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA‘LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**Ilhomjon Ismatillayev
Akbar Karomatov**

**MUMTOZ ADABIY MATN VA LUG‘ATLAR BILAN ISHLASH
AMALIYOTI**

8-sinf ona tili darsligi asosida

Monografiya

**TOSHKENT- 2023
“FIRDAVS-SHOH”**

UO‘K 824.32-1
KBK 84.4(5O‘zb)
I 26

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Ilmiy-texnik Kengashining 2023-yil 26-iyundagi 11-sonli majlis bayonnomasiga asosan nashrga tavsiya etilgan.

Mas’ul muharrir:

Davlatova Adiba Rahmatovna,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti o‘zbek adabiyotshunosligi kafedrasini mudiri, filologiya fanlari doktori, dotsent.

Taqrizchilar:

Shermatova Umida Sapayevna,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti o‘zbek adabiyotshunosligi kafedrasini mudiri, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori;

O‘tanova Sirdaryo Hakimjonovna,

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi O‘zbek tili, adabiyoti, folklori instituti katta ilmiy xodimi, filologiya fanlari nomzodi.

Ismatillayev I., Karomatov A.

Mumtoz adabiy matn va lug‘atlar bilan ishlash amaliyoti. 8-sinf ona tili darsligi asosida [Matn]. Ilhomjon Ismatillayev, Akbar Karomatov. – T.: “Firdavs Shoh” nashriyoti, 2023-y. – 76 b.

O‘qituvchilarning o‘quvchilarda mumtoz matn va lug‘atlar bilan ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishlari uchun tahliliy-uslubiy materiallar va o‘qituvchilar uchun “Matn va lug‘atlar bilan ishlash” mavzularini o‘quv jarayonida keng ko‘lamda tadbiq etolishlari uchun namunaviy-uslubiy dars nazariyalarining amaliy tahlillari haqida.

Monografiya badiiy, tarixiy, ilmiy, didaktik matn va lug‘atlar bilan ishlashning metodologik asoslari qulay, uslubiy yo‘llar bilan amaliy tahlil qilindi.

Ushbu monografiya O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tomonidan 2019-yilda darslik sifatida tasdiqlangan va Muhammadjon Qodirjonov, Hamid Ne‘matov, Muhabbat Abduraimova, Ra’no Sayfullayeva, Baxtiyor Mengliyevlar muallifligi ostida tayyorlangan 8-sinf o‘quvchilari uchun mo‘ljallangan darslik asosida tayyorlandi.

ISBN 978-9910-9713-6-5

© Ilhomjon Ismatillayev, Akbar Karomatov, 2023

© “Firdavs Shoh” nashriyoti, 2023

KIRISH

Dunyodagi rivojlangan davlatlar globallashuv va ilm-fan taraqqiqiyoti jarayoni tezlashayotgan bugungi davrda ta'lim sohasini, ayniqsa, tillarni asrash, rivojlantirish va o'qitish masalalariga alohida e'tibor qaratmoqda. Bu jarayon ta'lim tizimiga yangi innovatsion pedagogik texnologiyalarning kirib kelishi va amaliyotga tatbiq etilishi bilan bog'liq. Tilning barcha sathlarini o'qitish bo'yicha interfaol usullar amaliyotda keng qo'llanmoqda. Har qanday tilning asosini uning grammatik nazariyasi va adabiy talaffuz me'yorlari tashkil qiladi. Ingliz, fransuz, nemis va boshqa rivojlangan xorijiy tillarni o'qitishga doir ilmiy adabiyotlarda, xususan, maktab darsliklarida o'quvchi nutqini rivojlantirishga alohida e'tibor beriladi va ta'lim jarayonida talaffuz va nutqiy kompetentlikni oshiruvchi mashqlardan unumli foydalaniladi. Jahon tajribasida milliy tilni o'qitish ta'limning barcha sohalarida tadrijiy tarzda uzluksiz amalga oshiriladi. Darsliklarda keltirilgan mashq turlari o'quvchida ona tilida fikrni to'g'ri va ta'sirchan ifodalash ko'nikmalarining osongina shakllanishiga olib keladi.

Shu sababdan ham bugungi kunda tilning o'z rivoj yo'lida milliy ruh orqali taraqqiy etishida so'zlarning to'g'ri talaffuzi va to'laqonli shakllanib ulgurgan har bir so'zning semasini asrash muhim o'rin tutmoqda. Kundalik hayotda so'zlarning semalarini to'g'ri qo'llash va uslubiy tomonlarining ijobiy va salbiy xususiyatlarini to'liq anglagan holda muomalaga olib kirish – asosiy o'rin tutayotgan masalalardan. Chunki, bugungi kunda kundalik muomaladagi so'zlarning ijobiylik xususiytlari boyitilishi o'rniga ijobiylik xususiyatiga ega so'zlarning salbiy bo'yoqdorligi mavjud so'zlar bilan almashtirgan holda qo'llash va buning natijasida uslubning bir ahvolga kelib qolgan holatlari ham yo'q emas. Bu bizning ko'zimizga oddiy bir muomaladagi shaxsning hissiy holati yo ruhi quvnoq, hazilkash, shaddod kabi bilgilarini berishi mumkin, ammo so'zga e'tiborli, lafzi idroki mavjud, o'zining so'ziga mas'ul inson deb bo'lmaydi. shu sababdan ham bugungi kunda og'ir ahvolga keldikki, yoshlarimizga qisqa qilib aytganda *tajriba*, *ko'nikma*, *malaka*, *mahorat*, *usta* kabi so'zlarning sema darajasiga ko'ra bir-biridan katta farqqa ega ekanligini yoki ba'zi so'zlarning dominant ma'nosidan ko'proq foydalanishdan ko'ra uning nozik ma'no qirralaridan ham foydalanish so'zning nafosatini oshirishi va buni sezish kabi didni jamiyatimiz yoshlariga uqtirmoqdamiz.

Bugungi kunda jahon tillarini o'rganish va o'qitish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan vaqtda, bu kabi illatlarni oldini olish va jamiyatning til muomalasidagi ba'zi nuqsonlarni “davolash” yoshlarimizga o'z ona tiliga bo'lgan muhabbatini saqlab qolish kabi masalalarni oldimizga qo'yadi. Chunki, vatanga bo'lgan muhabbat tushunchasi faqatgina bir kaft tuproq bilan o'lchanmasligi ya'ni uning atrofida bir kaft tuproq kabi muqaddas narsalarning ham o'rin olishi barchamizga ayon. Ammo, bu muqaddaslik esa bir kaft tuproqsiz ham o'zining muqaddasligini yo'qotmaydi degan bir yoqlamali qarashga ham borolmaymiz. Bu ikki buyuk tuyg'uning esa bog'lovchi rishtalar va shu bilan birga muqaddas narsalardan biri bu har millatning ona tilidir.

Bugungi kunda til siyosati keng yoyilgan holda bu kabi masalalarga ham e'tibor berilmoqda.

“Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi prezident qaroriga asosan:

“O'zbek tilining xalqimiz ijtimoiy hayotida va xalqaro miqyosdagi obro'-e'tiborini tubdan oshirish, unib-o'sib kelayotgan yoshlarimizni vatanparvarlik, milliy an'ana va qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalash, mamlakatimizda davlat tilini to'laqonli joriy etishni ta'minlash, O'zbekistondagi millat va elatlarning tillarini saqlash va rivojlantirish, davlat tili sifatida o'zbek tilini o'rganish uchun shart-sharoitlar yaratish, o'zbek tili va til siyosatini rivojlantirishning strategik maqsadlari, ustuvor yo'nalish va vazifalarini hamda istiqboldagi bosqichlarini belgilash maqsadida, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi “O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-5850-son Farmoniga muvofiq:

1. Quyidagilar:

a) 2020 – 2030-yillarda o'zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi (keyingi o'rinlarda – Konsepsiya) 1-ilovaga muvofiq tasdiqlansin va unda quyidagilar nazarda tutilsin:

– Mamlakatimiz ijtimoiy-siyosiy hayotining barcha sohalarida davlat tili imkoniyatlaridan to'liq va to'g'ri foydalanishga erishish;

–Ta'lim tashkilotlarida davlat tilini o'qitish tizimini yanada takomillashtirish, uning ilm-fan tili sifatidagi nufuzini oshirish;

–Davlat tilining sofliğini saqlash, uni boyitib borish va aholining nutq madaniyatini oshirish;

–Davlat tilining zamonaviy axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalariga faol integratsiyalashuvini ta'minlash;

–Davlat tilining xalqaro miqyosdagi o'rni va nufuzini oshirish, bu borada xorijiy hamkorlik aloqalarini rivojlantirish;

–Mamlakatimizda istiqomat qiladigan barcha millat va elatlar tillarini rivojlantirish maqsadida keng va teng imkoniyatlar hamda ularga davlat tilini o'rganish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish;¹

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. MIRZIYOYEV. Toshkent sh., 2020-yil 20-oktabr, PF-6084-son

I BOB. MUMTOZ ADABIY MATN VA LUG‘ATLAR BILAN ISHLASH KO‘NIKMASINI O‘QUVCHILARDA SHAKILLANTIRISHDA MUMTOZ ADABIYOTLARDAN FOYDALANISH NAZARIYASI AMALIY TAHLILI

1.1. Mumtoz adabiy matn va lug‘atlar bilan ishlash ko‘nikmasini o‘quvchilarda shakillantirishda o‘qituvchilar uchun tahliliy-uslubiy ko‘rsatmalar

(8-Sinf ona tili darsligining 25-26-darslari asosida)

XXI asrda har bir til o‘z jozibasi, tasviriy ifodadalashda aniqligini, ramziylik, tarixiylik, ma’lum uslub ifodasida koloritning kuchini yo‘qotmasligi uchun axborotlashgan jamiyatning negiziga tobora chuqurroq kirib borishga harakat qilmoqda. Bunday harakatlardan eng samaralsi, albatta ta’lim sohasida milliy tilning batafsil, keng ko‘lamda va puxta o‘tilishidir. Bunday jarayonlarda mumtoz va zamonaviy lug‘atlar o‘rtasida aloqani yo‘lga qo‘yish milliy tilning va jamiyat mulaqot madaniyatining bir necha davrlarga milliy til madaniyati, e’tiqodi va boyligi bilan o‘sib borishiga zamindir. Bu jabhada esa ta’lim sohasida turli unumli metod va ta’limiy o‘yinlardan keng foydalanish maqsadga muvofiq. Bu o‘rinda o‘qituvchilarning o‘rni beqiyos bo‘lib, o‘quvchiga mumtoz so‘z va izoh talab qiluvchi so‘zlarning semalari batafsil va tushunarli berilishi lozim. Bu o‘rinda “O‘zbek tili izohli lug‘ati” va turli mumtoz adabiyotlar izohli lug‘atlaridan boxabar bo‘lishlari talab etiladi. “Mumtoz matn va lug‘atlar ustida ishlash” mavzusining dars soatlarini quyida keltirilgan materiallar va uslubiy qo‘llanmalar ko‘rinishida o‘tishlari maqsadga muvofiqdir. Avvalo berilgan Alisher Navoiyning “Lison ut-tayr” kitobidan olingan “Talab vodiysi” parchasining nasriy bayonini o‘quvchilarga tanishtirish, tahlil va tavsifini to‘laqonli berib o‘tish bilan boshlash lozim.

65-mashq. Matnni ifodali o‘qing.

TALAB VODIYSI	Talab vodiysining sifati (Nasriy bayoni)
Chun talab vo/diysig‘a qo‘y/sang qadam, Ollinga har/ dam kelur yuz / ming alam. Har dam anda/ yuz malolat/ yuzlanur, Har nafas ming/ sa‘b holat/ yuzlanur. Istamak ran/ji ko‘ngulni/ zor etar, Topmomog‘liq/ ruhni af/gor etar. Jonni kuydur/mak bo‘lub mah/rumliq, Vaslining mi‘/odi noma‘/lumliq. Ranj-u ko‘shish/ sanchibon jis/mingg‘a nesh,	Talab vodiysig‘a qadam qo'ysang, oldingga har dam yuz ming dard-u alam duch keladi. Har lahza unda yuz malollik, har nafas yuz ming o‘zga holat yuzlanadi. Istamoqlik azobi ko'ngulni zor etadi, lekin topa olmaslik ruhni abgor etadi. Bunda jonni kuydirish mahrumlik, vaslga va'dasi muddati – noma'lumlik bo'ladi. Mashaqqat va kulfatlar jismingga nish sanchib, behad ulkan dard jismingni pora-pora qiladi. Sen noyob durni qo'lga

Dardi noyob/ aylabon jo/ningni resh. Istabon top/may duri no/yobni, Mundadur tar/k aylamak as/bobni. Mol-u mulk-u/ har nedur so/likka band, To‘rt takbi/ri fano ur/moq baland. (Alisher Navoiy, “Lisonut-tayr”) (Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxatiga qaralsin, 1, 38-39-betlar).²	kiritishni xohlaysan, ammo uni topa olmaysan. Buning uchun dunyo asbob-uskunalarini tark etmoq zarurdir. Solik o‘z yo‘lida g‘ov bo‘ladigan mol-u mulk va boshqa narsalardan voz kechib, foniylilikning to‘rt “ALLOHU AKBAR”ini baland ovozda aytmoq‘i kerak. (2, 157-bet).
--	--

“Talab vodiysi”dan olingan parcha tavsifidan so‘ng esa ajratilgan so‘zlarning ma‘nolariga to‘xtalgan holda, uni batafsil yoritish zarur. Bu mavzuning asosiy maqsadi bo‘lgan g‘oyani o‘z ichiga oladi.

MALOLAT – [a. – zerikish; tashvish, g‘ashlik] Ko‘ngil g‘ashligi, diltanglik. * Amir Dushanbega kelgach.. uning – [Abdulhofizning] yosh qizini oldirib keldi, Temurshoh qizining o‘lgani sababli ko‘nglida paydo bo‘lgan malolatni bartaraf qildi. S. Ayniy, Doxunda.
AFGOR – yaralangan, majruh] kt.
1) Jarohat olgan, majruh.
2) Ezilgan. Qullik zanjirida afgor bo‘lganlar.. G‘. G‘ulom.
*Chori ota.. uzun, ser qadoq barmoqlari bilan chakkalarini ush lab, afgor bir holda cho‘kib o‘tirdi. S. Nu rov. G‘
1)arvon. Afgor etmoq (yoki aylamoq) Afgor holga solmoq. Yengolmasa aqling gar, Hayoting afgor etar. Q. Muhammadiy.
*Ta‘nayu malomat toshlari majruhu afgor ayladi. Habibiy.
KO‘SHISH – [f. – harakat, urinish; intilish; overagarchilik, tashvish] – ko‘shish qilmoq (yoki ko‘rsatmoq) – kam qo‘ll.
*Harakat qilmoq; intilmoq, chalishmoq.
*Lekin biz deymizki, turmushimizda bir qadar isloh yuzaga chiqsin, bema‘ni ishlarni yo‘qotaylik, dini islomning ravnaqiga ko‘shish qilaylik. Oybek, Tanlangan asarlar.

².Ona tili (Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining 8-sinfI uchun darslik) O‘zXTaV.Toshkent – 2019.

2. Lison ut-tayr(Qush tili). Sharofiddin SHARIPOV,f.f.n. Vahob RAHMON O‘zRESda xizmat ko‘rsatgan madaniyat xodimi nasriy bayoni. “Tafakkur” nashriyoti, Toshkent – 2020.

<i>*Sal o'tmay angladiki.. bu chaqqon davlatlar shunchaki Buxoroga qayishganlari.. «insoniyatning manfaatdorligi» uchun unga ko'shish ko'rsatishmayapti. Sh. Xolmirzaev, Qil ko'prik.</i>
<i>* Bolam, dardni kasal odam bilsa, o'ziyam tuzalishiga ko'shish ko'rsatar ekan. Sh. Xolmirzaev, Saylanma.</i>
SOLIK – [a. – yo'lchi, yo'ldan yuruvchi; ochiq, bo'sh yo'l;
<i>*sufiylikda uchinchi bosqichga yetishgan zohid]</i>
<i>*Tasavvufda: suluk (tariqat)ni ixtiyor qilgan, lekin hali biror maqom yoki martabaga erishmagan murid</i>
TAKBIR – [a. • – kengaytirish, kuchaytirish; ulug'lash, maqtash; xudoni ulug'lab, «Allohu akbar» iborasini aytish]
<i>*din. Allohni ulug'lash bilan bog'liq ibora («Allohu akbar» – Alloh buyukdir)ni talaffuz etish, tilga olish.</i>
<i>* Xatib domla.. oq bo'yra ustidagi tobut yoniga boradi va sallasining peshini tushirib, takbir uchun qo'l ko'taradi. A. Qodiriy, Obid ketmon.</i>
<i>* Samad bo'qoq indamay, chetga burilib ketdi. Shukur so'fi shom namozi uchun takbir tushira boshladi. A. Qodiriy, Mehrobdan chayon.</i>

(3,3 Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin).

66-topshiriq. Berilgan izohlardan matndagi ajratilgan so'zlarning ma'nosini aniqlab, lug'at daftaringizga ko'chiring va yodlang:

a)Malolat	1) malol kelish; og'rinish;
b)sa'b	9) qiyin, ogir.
s)afgor	2) xor bo'lish, ezig'in holatga tushish;
d)mi'od	3) muddat, ijro vaqti;
e)ko'shish	4) sa'y-harakat;
f)nesh	5) nish, tig';
g)resh	6) yara, jarohat;
h)solik	8) Komillik sari harakat qilayotgan kishi;
j)Takbiri fano	7) O'tkinchi dunyo uchun haqni ulug'lash;

(4,(a)219-bet,2-jild; (g)620-bet, 2-jild; (f) 454-bet, 2-jild; (d)307-bet, 2-jild; (e)158-bet, 2-jildan).

3. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", Davlat ilmiy nashriyoti – 2006.

4. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", Davlat ilmiy nashriyoti – 2006.

TALAB VODIYSI (davomi) Har nekim g‘ayri talabdur tashlamoq, O‘zni maqsad manzilig‘a boshlamoq. Qolmasa olam mato‘idin jihat, O‘zga nav‘ o‘lg‘ay sanga ul dam sifat. Ganjdin yetkay asar vayroninga, Zoti nuridin yorug‘lug‘ joninga. Ul yorug‘lug‘ shavq o‘tin tez aylagay, Kim talab raxshin sabukxez aylagay. Joning‘a yetkay talabning rohati, Qolmagay ranj-u taabning shiddati. Durg‘a topqon soyi ko‘nglung xosliq, Bo‘lg‘oy osonroq sanga g‘avvosliq. 4 (Alisher Navoiy, “Lison ut-tayr”) (5, 38-39-betlar).	TALAB VODIYSI (Nasriy bayonining davomi) Bu yo‘lda unga bo‘lgan ishtiyoqdan boshqa hamma narsani tashlab, o‘zni maqsad manzili tomon boshlashi lozim. Agar olam matosidan biron ashyo qolmasa, senda u dam o‘zgacha sifatlar paydo bo‘ladi. U xazinadan vayroningga obodlik kelib, zoti nuridan joningga yorug‘lik yetishadi. Bu yorug‘lik sendagi shavq o‘tini tobora alangalatib, talab ongni uchqur qiladi. Bunda o‘zingda bir talab o‘rnida yuz talab topasan. Bu payt tog‘lar sening ko‘zingga oddiy daladek bo‘lib ko‘rinadi. Joningga talab rohati yetadi, mashaqqat chekish shiddati sendan forig bo‘ladi. Ko‘ngling dur topishga qanchalik muhabbat qo‘ysa, sen uchun g‘avvoslik qilish shunchalik oson bo‘ladi. (6, 157-bet)
---	---

5. Ona tili (Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining 8-sinfl uchun darslik) O‘zXTaV. Toshkent – 2019.

6. Lison ut-tayr(Qush tili). Sharofiddin SHARIPOV,f.f.n. Vahob RAHMON O‘zRESda xizmat ko‘rsatgan madaniyat xodimi nasriy bayoni. “Tafakkur” nashriyoti, Toshkent – 2020.

27-topshiriq. Matnni ifodali o‘qing.

Yuqorida berilgan parchaning mazmun va mohiyatini lug‘atlar asosida nasriy shakilga keltirib, ularni o‘quvchilar bilan birga tahlil qilish. Ularda keltirilgan so‘zlarni esa lug‘at sifatida o‘quvchilarga yozdirish lozim. Bundan so‘ng esa o‘quvchilar bilan birga quyidagi mashiqni savol berish va sinfdan javob olish shaklida bajarish mumkin.

69-topshiriq. Quyidagi izohlardan ajratilgan so‘zlarning ma’nosini aniqlab, lug‘at daftaringizga ko‘chiring va yodlang:

1) suv tagida harakat qilish, suzish;	G‘avvosliq
2) sayin, sari;	Soyi
3) mashaqqat, mushkullik;	Tab
4) zavqli harakat;	Shavq
5) ot, ulov	Raxsh
6) davlat, boylik;	Ganj
7) yengil, chaqqon.	Sabukxez

SHAVQ a. – <i>histuyg‘u, ehtiros; kuchli orzu, havas, istak</i>
<i>1 kt. Kuchli havas, intilish; qiziqish, ishtiyoq. Bu g‘azalda.. yosh yigitning hissi, shavqi, nash‘asi yangradi. Oybek, Navoiy.</i>
<i>*Bu tiladabiyot muallimi ta‘lim va tarbiya ishini sevar, yuragida tobora kuchaygan bir shavq bilan maktabda ishlar edi. Oybek, Nur qidirib.</i>
<i>2 Shunday intilish, qiziqish tufayli yuzaga kelgan ko‘tarinki ruhiy holat; zavq.</i>
<i>*Shavqqa to‘lib kuylamoq. Guli: G‘azalkim, so‘zlagay ishqdin, safodin. G‘azaldin bu kabi shavq olmagan kim Uyg‘un va I. Sulton, Alisher Navoiy.</i>
<i>*Garmonchi ham shavqidan beixtiyor o‘rtaga tushib, o‘yin ayni doliguliga kelganda, maydon gumburlab ketdi. Oybek, Quyosh qoraymas.</i>
G‘AVVOS – a. – <i>suv tagiga tushuvchi, tez-tez sho‘ng‘uvchi</i> –
<i>1). Suvga sho‘ng‘uvchi, suv ostida dur izlovchi shaxs.</i>
<i>* Yetar maqsadga mehnat birla mehnatkash qilib jur‘at. Topar g‘avvos bo‘lib daryoi mehnatdan duri rohat. Habibiy.</i>
<i>2). Suv o‘tkazmaydigan maxsus kiyimda suv osti ishlarini bajaruvchi shaxs. Kemaning yukini g‘avvoslar necha asrlardan keyin – yaqindagina suv yuzasiga chiqardilar. H. Karimov, San‘at sehri.</i>
MATO – [a. – mol, ashyo; yuk]
<i>1 Gazlama, material, materiya. Paxta ipdan to‘qilgan mato. Bunday bo‘yoq bilan bo‘yalgan mato o‘ngib ketmaydi. «Fan va turmush».</i>
<i>2 Mol, buyum, narsa.</i>
<i>* -Yo qudratingdan, ishonmaydi-ya! – dedi Turobjon – [xotiniga] keltirgan matoni titkilab, – mana, chaynab ko‘r! A. Qahhor, Anor.</i>
GANJ – [f. – Xazina, kon, boylik]

1). *Kt. Oltin, kumush, javohir, xazina.*

(7, foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin).⁵

Yuqorida keltirilgan barcha manba va metodlardan o'qituvchilarning foydalanishi va darslarning shu uslublar asosida puxta tayyorlashlari va ularning o'tilishi o'quvchilarda "Mumtoz matn va lug'atlar ustida ishlash" dars soatidan keng ko'lamli bilimlarga ega bo'lishlariga yo'l ochadi.

1.2. Ona tili darslarida "turkiy guliston yoxud axloq" asari asosida matn va lug'at ustida ishlash

8-Sinf ona tili darsligidan o'rin olgan matn va lug'atlar ustida ishlash mavzusi uchun turli badiiy va ilmiy asarlar taqdim etilgan. Ulardan biri maorif sohasining buyuk vakili va jadidchi Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asaridan olingan parchadir. Mumtoz matn va lug'atlar ustida ishlash ko'nikmasini o'quvchilarda yuqorida keltirilgan parchalar asosida shakilllantirish uchun. Avvalo, pedagog xodim lug'atlarning izohlarini asarni o'rganib chiqib, mavzu doirasida to'plagan so'zlarining izohlarini mukammal va o'quvchilarga tushintirish olishi darajasining talablari bilan yig'ishi lozim. Bunda pedagog xodim "O'zbek tilining izohli lug'ati" va berilgan parchaning asar tili lug'atlaridan foydalanishi maqsadga muvofiq. Har bir so'zning qo'llanishi, so'z semalarining yukini batafsil yoritib beruvchi materiallardan foydalanish o'quvchining mumtoz matn va lug'atlar ustida ishlashdagi ko'nikmasini oshiradi. Shu boisdan ham so'zlarning iboralarida qo'llanishi, tasviriy ifodalardagi vazifasi va ko'chma ma'nodagi semalari, shuning bilan birga maqol va matallarda, asarlardagi dialoglarda uchrashiga misollar va materiallar katta ahamiyatga ega. Dars jarayonida mavzu uchun berilgan parchani, avvalo o'quvchilarga tanishtirish va undan so'ng topshiriq shartlari asosida so'zlarni ajratib olish, yoki ajratib olingan so'zlarni to'plagan materiallar asosida tavsiflab, o'quvchilarga tushintirish lozim.

7. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", Davlat ilmiy nashriyoti – 2006.

MIQYOSI NAFS

Miqyosi nafs deb qiladurgan amallarimizni, ishlarimizni shariat, insoniyat qonuniga muvofiq o'lib, o'lmaydig'ini vijdonimiz ila o'lchab ko'rmakni aytilur. Nafs o'lchovi haqiqiy bir o'lchovidurki, insonning o'z nafsiga loyiq ko'rmagan muomalani boshqalar haqida ijro etmoqg'a qo'ymas, fikr egalari, insof sohiblari har vaqt nafs o'lchovidan tashqari harakat qilmas. Agarda bir sabab ila shariat hukmidan, insoniyat qonunidan chet ketsa, bu **qabohat**ini nafs o'lchovi ila bilub, ikkinchi martaba qilmasga **qasd** va niyat qilub, shariat nizomidan, insoniyat chizig'idan chiqmaslikg'a **sa'y** va g'ayrat qilur.

Alhosil, nafs o'lchovi ta'rifdan tashqari insonlar uchun eng foydali, har kimcha **maqbul** buyuk bir fazilatdur.

Buyuk Iskandar: "Dunyoda eng haqiqiy, to'g'ri o'lchov nafs o'lchovidurki, bu mezonda zarra **nuqson** yo'qdur", – demish.

Ibn Sino hakim: "Insonning **fazl-u kamol**ining o'lchovi nafsning o'lchovi ila o'lchanur", – demish.

Dunyoda har narsaning maxsus o'lchovi bo'lar,
Banda **af'olini** vijdoni ila tortib ko'rar.
Bir ishiga vaznda kelsa og'ir o'z nafsiga,
Ul ishing qandog' bo'laklarga ravo, loyiq ko'rar.

(**Abdulla Avloniy**, "Turkiy guliston yoxud axloq")
(*Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 6,*)

Yuqorida keltirilgan matnning lug'atlarini quyidagicha o'quvchilarga batafsil bayon qilish mumkin. Ularning tushunarlik darajasini oshirish uchun va lug'atlarning ma'no qamrovini to'laqonli berish uchun turli diolog va iboralardan foydalanish maqsadga muvofiq. Buning yordamida o'quvchi so'zning ma'no ko'lamini va qo'llanilishidagi emotsional-ekspresiv bo'yoqdorligini aniq tasavvur etadi. Bu tasavvur etish esa o'quvchining so'z boyligining ma'noviyliigi va teranligini oshiradi. Bu esa albatta, matn va lug'at ustida ishlash mavzusining asosiy maqsadi va vazifasidir.

MIQYOS – [a. – o'lchov, mezon; o'lchagich] Ko'lam, masshtab.

* *Ish miqyosi.*

**Jahon miqyosida ahamiyatga ega bo'lgan masala. Keng miqyosda tekshirish olib bormoq. Agar bu misolni respublika miqyosida oladigan bo'lsak, yanada quvonchli natijalarni ko'ramiz. Gazetadan.*

QABOHAT – [a. – qabih ish, qabihlik, razillik; beadablik .ot]

1. Qabih ish, yaramas xatti-harakat; qabihlik.

*«Qanday pastkashlik, qanday yaramas qabohat! Shu mahalgacha sezmaganimga hayronman!» deb o‘yladi G‘ulomjon. M. Ismoil, Farg‘ona t. O.
*Intizor har uy diloqar, Dilkusholar bazmiga, Gar oyoq qo‘ysa qabohat, Yig‘lagay ostona ham. E. Vohidov, Muhabbat.
2 sfat. Qabohatli, razil, qabih. Qabohat ish.
Bozorning ustini tuman olibdi, Odamlarga qabohat kun bo‘libdi. «Ochildov». Bu qabohat qirg‘in poyoniga yetmay, davlatpanoh a‘yonlari qurshovida jar yoqasida qator tizilgan o‘lim dorlari tomon yurdi. S. Karomatov, So‘nggi barxan.

SA‘Y-HARAKAT – Astoydil harakat; urinish. Boshda bunday sa‘y-harakatlar Avazga tabiiydek tuyuldi. S. Siyoev, Yorug‘lik.
*Ko‘lmak singari xor bo‘lmay degan dangasa odam sa‘y-harakatdan tinmasin, dangasa bo‘lmasin, behuda xayollarni ko‘p surmasin. Gazetadan.
*Ularning sa‘y-harakatlari tufayli jinoyatchilikning oldi olinadi, hududda osoyishtalik hukm suradi. Gazetadan.
QASD – [a. – maqsad, niyat; intilish, ishtiyoq; g‘araz]
1 Albatta amalga oshirish ko‘zda tutilgan, jazm etilgan qat‘iy niyat; azm-qaror, ahd.
* Uydan chiqishdanoq uning – [Otabekning] qasdi bu kunni dalada o‘tkazmoq edi. A. Qodiriy, O‘tgan kunlar.
*U Munisxondan uni sovitish qasdida edi. A. Qahhor, Sarob.
*Qasd qilmoq Biror niyatda bo‘lmoq, maqsadni ko‘zda tutmoq. Ertadan boshlab beparvoroq bo‘lishga qasd qildim. S. Siyoev, Yorug‘lik.
*Agar G‘ulomsher qasd qilsa, har qan-day ishning uddasidan chiqishiga hamma ishonar edi. Oybek, Nur qidirib.
2 Haqorat, yomonlik uchun javob qaytarish (hisoblashish) niyati; adovat, o‘ch, alam. Qasd qilmoq. Birovga qasd qilma. Sen jinni bo‘ldingmi Yo menda boshqa bir qasding bormi? « Latifalar ».
* Mening fashizmdan bo‘lak hyech kimda qasdim yo‘ – q. Uyg‘un.
*Shermuhammadning esa xotin jo‘nidan menda qasdi bor. K. Yashin, Hamza.
*Joniga qasd qilmoq (yoki etmoq) O‘ldirish, yo‘q qilish uchun harakat qilmoq, suiqasd qilmoq.
*Botiralinig joniga qasd qilgan kim bo‘lsa ham, yurtning qarg‘ishiga qoldi. H. G‘ulom Mash‘al.
Joningda qasding bormi Joningdan to‘ydingmi Jondan bezor bo‘ldingmi O‘lging keldimi Joningda qasding bormi, buncha aroqning ketidan quvmasang. « Mushtum ».
* Qasdiga tushmoq Payiga tushmoq, o‘ch olish, yo‘q qilish va sh.k. uchun harakat qilmoq. Dushman tushar davlatlining qasdiga. « Oysuluv ».
* Qasdida bo‘lmoq.

1) biror maqsadda, niyatda bo'lmoq;
2) o'ch olish, yo'q qilish, o'ldirish yoki qo'lga tushirish va sh.k. niyatda bo'lmoq.
* Uyingiz orqasini teshib, Kumush qasdida bo'luvchi.. ham shu battol Homid ekan. A. Qodiriy, O'tgan kunlar.

MAQBUL – [a. – qabul qilingan, ma'qullangan] kt.
* Qabul qilsa, ma'qullasa bo'ladigan, ma'qul keladigan. Maqbul gap. Maqbul asar. Maqbul bo'lmoq. Ma'qul va maqbul tadbirni shoyad siz janobdan eshitgaymiz. Oybek, Navoiy.
* Hamadoniy va Farhod Oynagulni ona yurtiga o'tkazib yuborishning maqbul yo'li haqida aniq fikrga kelishdi. A. Hakimov, Ilon izidan

NUQSON – [a. – kamayish, ozayish; kamchilik, nuqs]
1 Kishi nomiga nomunosib, uni salbiy jihatdan ko'rsatadigan belgi; kamchilik, illat, qusur, ayb.
*Uning bir nuqsoni – yolg'onchiligi. Qizini yer-ko'kka ishonmagan, uning butun nuqsonlarini bir fazilat deb bilgan onasi.. bu qizni katta shavkat va dabdaba bilan uzatishni orzu qilar edi. Oybek, Tanlangan asarlar.
2 Jismoniy yoki ruhiy kamchilik, illat. Uning bir nuqsoni bor: sal oqsab yuradi.
3 Sifat jihatidan yetishmovchilik, kamchilik, kam-ko'st. Yog'ochning nuqsonlari. Ishdagi nuqsonlar.

FAZL-KAMOLOT – fazlu kamolot – Ijobiy xislat(lar) va kamolot, fazl va yetuklik, balog'at.
U o'z xo'jasining fazlu kamolotini taqdirlab, unga xizmat qilishni o'zi uchun bir sharaf deb hisoblar edi. Oybek, Navoiy.

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 2)

Af'ol - Fe'llar, harakatlar, qilmishlar, ishlar.
Nedin bas kelib tarki royi savob, Qilur noxush af'olni irtikob. (Saddi Iskandariy) A.NAVOIY
Odat, axloq, qiliqlar.
Ato hargiz o'g'il ko'ngliga boqmay, O'g'ilga ham hargiz ato af'oli yoqmay. Otamning bo'lib erdi Yoshi uluq, Men af'olindin bor edim qayg'uluq. (Saddi Iskandariy) A.NAVOIY

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 7)

9. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", Davlat ilmiy nashriyoti – 2006.

10. Alishe Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati. (IV) 2-jild. CCP "ФАН" нашрийоти. Тошкент – 1983.

Yuqoridagi materiallardan foydalangan holda o‘quvchilarning darsni o‘zlashtirishlarini tekshirish ham mumkin. Buning uchun “Turkiy guliston yoxud axloq” asarining yuqoridagi parchasi berilgan 8- sinf darsligi 44-45-darslarining 80-topshirig‘ini bajaraish uchun, topshiriqni o‘quvchilarga tarqatma material holiga keltirish va ularni taqdim etish lozim. O‘quvchilardan yig‘ib olingan javob varaqalari quyida berilgan jadval shaklida bo‘lsa matn va lug‘at ustida ishlash mavzusining o‘zlashtirilishi yuqori darajada o‘quvchilar tomonfdan amalga oshirilgan.

80-topshiriq. Berilgan izohlardan matndagi ajratilgan so‘zlarning ma’nosini aniqlang. Lug‘at daftaringizga ko‘chiring va eslab qoling: Qasd, sa’y, nuqson, maqbul, fazl-u kamol, qabohat, miqyos.

Qasd	ahd, kirishmoq;
Sa’y	astoydil urinish;
Nuqson	me’yor darajasidan pastlik; yetishmovchilik;
Maqbul	qabul qilingan, e’tirof etilgan;
Fazl-u kamol	fazilatlar buyukligi;
Qabohat	fe’l-atvor, xarakter;
Miqyos	chegara, me’yor;

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 4, 61-bet).8

Matn va lug‘at ustida ishlash mavzularining keng ko‘lamda o‘quvchilarda ko‘nikma va malaka shakillantirishi uchun pedagog xodim turli adabiyotlardan foydalanishi kerak. Tahlil uchun olingan materiallar bilan tanish bo‘lishi va asar tili lug‘ati bo‘lsa, asar tili lug‘ati bilan yaqindan pedagog xodim tanishib chiqishi lozim. Umumiy mavzuda yoritilgan hikoyat, rivoyat shaklidagi matnlar va har bir badiiy asar bilan ishlashda qo‘llanma sifatida foydalanish uchun “O‘zbek tili izohli lug‘ati” dan foydalanish ham foydali manbadir. Matn va lug‘at ustida ishlashda pedagog xodimlar keng ko‘lamli lug‘at manbalaridan foydalangan taqdirdagina mavzuning maqsad va vazifalarini to‘laqonli yuzaga chiqarish mumkin. Bu maqsad va vazifaning yuzaga amalga oshishi pedagog xodimlarning lug‘atlar bilan ishlashi yordamida yuzga chiqadi. Agarda darslik materiallari va lug‘atlari bilan

11. Ona tili (Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 8-sinfl uchun darslik) O‘zXTaV. Toshkent – 2019.

cheklanilgan taqdirda o'quvchilar bilan yaqindan ishlash samarasi yuzaga chiqmasligi, matn va lug'at ustida ishlashda o'quvchilarda shakillantirilgan ko'nikmalar bir tomonlama yuzaga chiqishi mumkin. Bu esa o'quvchining lug'at boyligini oshirishga ijobiy va salmoqli o'rin tutgan holda sifatli ta'sir etmaydi. Bundan anglashiladiki pedagog xodimning bu jabhada aytar so'zi ko'p va beshak to'g'ridir.

8-SINF ONA TILI DARSLARIDA “MUHOKAMAT UL-LUG‘ATAYN” ASARI MATNI VA LUG‘ATI USTIDA ISHLASH (62-DARS ASOSIDA)

8-Sinf ona tili darsligidan o'rin olgan mumtoz matn va lug'atlar ustida ishlash turkumidagi mavzularni turli badiiy va ilmiy asarlar asosida o'quvchilarga taqdim etish mumkin. Taqdim etishlar orqali esa o'quvchilarda matn va lug'at ustida ishlash ko'nikmalarini shakillantirgan holda, lug'at boyliklarini oshirish va o'zbek tilining ba'zi so'zlarini qayta muloqot jarayoniga qaytarish mumkin. Bunga qo'shimcha sifatida esa badiiy asarlar va ilmiy asarlarning lug'atlari va asarlarning mazmun, mohiyatlari bilan yaqindan tanishishlariga erishish mumkin. Bu esa lug'atlar va mumtoz matnlar bilan ishlash jarayonida o'zini ko'rsatadi, albatta. Pedagog xodimlar bunig uchun mavzuda berilgan matn bilan yaqindan tanishib chiqqan holda, uning lisoniy jihatlariga e'tibor berishi va yig'ilgan manbalar asosida mazmunni to'liq bayon etishlari lozim. Bu jabha esa, o'quvchilarni o'zbek tilining so'zlari ma'nolarini teran anglashlari va muloqot madaniyatining shakillanish bosqichlarining ijobiylik sifatlari bilan o'sishiga zamin yaratadi. Bu kabi sifat va belgilarni yuzaga chiqarishda quyidagicha usullarni va materialni dars jarayoniga tadbiq etish lozim. Bunda mavzu doirasida berilgan izoh talab etiluvchi so'zlarning barchasini izohlari bilan dars davomida o'quvchilarga tanishtirish darkor. So'zlarning ma'nolari, uslubiy bo'yog'i, ko'chma va o'z ma'nolaridagi tahlili, dialog, maqol-matallarda ishlatilishi kabi holat va uslublar bilan yaqindan tanishtirish lozim. Bunga misol sifatida “Muhokamat ul-lug'atayn” asaridan olingan parchani avvalo o'quvchilarga o'qib berib, so'ng undagi izoh talab so'zlar ustida ishlab, undan keyin esa mavzu topshiriqlarini bajarishga qaratilgan quyidagi materiallarni keltirish mumkin.

MUHOKAMAT UL-LUG‘ATAYN (Asaridan parcha)

Yana turk **lafz**ining mahbub jonibidin yasanmog‘i **muqobalasida** sort lafzida **orosta** va **oroyish** lafzi bor. Ammo bezanmak muqobalasida demaydurlar va ul yasanmog‘ning mubolag‘asidur va ani mundoq debdurlarkim, Bayt: Erur bas chu husn-u malohat senga, Yasanmoq, bezanmak ne hojat senga.

Va xo‘blarning ko‘z va qoshlari orasinki, **qabog‘** derlar, forsiyda bu **uzv**ning oti yo‘qtur. “Masnaviy”da bir jamoat xo‘b ta’rifida mundoq deyilibdurkim,

Bayt:
Mengizlari gul-gul, mijalari xor,
Qabog‘lari keng-keng, og‘izlari tor.

(Alisher Navoiy, “Muhokamat ul-lug‘atayn”)
(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 1)9.

Yuqorida keltirilgan “Muhokamat ul-lug‘atayn” asari parchasida ajratib ko‘rsatilgan so‘zlarni quyidagicha material sifatida foydalanib matn mazmunini yoritishda va o‘quvchilar uchun tarqatma material sifatida foydalanish mumkin.

LAFZ - [a. – talaffuz; so‘z, ibora]
1 kt. So‘z, kalima; til.
* Birdan erining shoshilmay, ochiq chehra, shirin lafz bilan kirib kelgani Oysha xolaga nash'a qilib ketdi. Sh. Toshmatov, Erk qushi.
* Bularning lafziga quloq solib turgan Lolaxon o'zini tutolmay otiladi. U. Ismoilov, Saylanma.
* Lafzi tez Og'ziga kelgan so'zni qaytarmaydigan, salga jahli chiqib gapirib yuboraveradigan. Kumushingizning fe'li-avtori o'zimga ma'lum: erka o'sgan, lafzi tez. A. Qodiriy, O'tgan kunlar.
2. [ko'chma] Berilgan va'da, axd, so'z. Hozir Nodirning yuragida nomus o'ti, yigitlik lafzi, oriyatidan ko'ra xudbinlik, o'jarlik ustun turardi. Sh. G'ulomov, Yorg'in ufqlar.
* Paxtakorning odaticha shunday: so'z berdingmi, lafzingda tur! P. Shermuhamedov, Piskentlik pahlavon.
* Lafzi yo'q So'zida, axdida turmaydigan, va'dasini bajarmaydigan.
* Lafzi halol Chin so'zli, ahdida turadigan, va'dasining ustidan chiqadigan.
* Lafzi halol, quoldosh do'stlar O'rinlaydi ahd-u paymonni. Yo. Mirzo.

* Lafzini yutmoq yoki lafzidan qaytmoq Ahdidan qaytmoq, aytgan gapi, bergan va'dasidan tonmoq.
MUQOBALA - [a. – taqqoslash, solishtirish; uchrashuv; qabul qilish; o'rnini to'ldirish, qoplash] - esk. kt.
* Qarshilik, qarshi turish; javob harakati.
* Otabek bu ters va qo'rs muqobaladan toqatsizlandi. A. Qodiriy, O'tgan kunlar.
* Yigitcha Zebidan muqobala ko'rmagach, qo'lini tortib oldi. Cho'lpon, Kecha va kunduz.
ORASTA - [f. – bezatilgan, ziynatlangan; tarbiyali, odobli]
* Tartibga solingan, oro berilgan, yasatilgan, bezatilgan.
* Tillarang sochlari orasta qilib taralgan, ko'zlari havorang bu juvon, qo'llarini xalati cho'ntagiga tiqqanicha, bizga kulib qarab turardi. « Yoshlik ».
* Tong yorishmasdan turib, qo'lga supurgi oladi-da, yarim soatga qolmay hammayoqni orasta qilib qo'yadi. S. Ahmad, Yulduz.
OROYISH - [f. – bezak, ziynat; kiyim-kechak; saf tortish, tartib] - kt.
* Zeb, ziynat, pardoz, oro; chiroy.
* Yaxshi libos tanga oroyish, Yaxshi yo'ldosh jonga osoyish. Maqol.
* Borisov kiyim-boshlarini ko'zdan kechirib, o'ziga oroyish berdi-da, bigiz bo'lib ufqqa sanchilib ketgan yo'lga qaradi. Shuhrat, Shinelli yillar.
QABOQ - esk. q. qovoq .
* So'z so'zlasa, qabog'ingni uyasan.. « Murodxon ».
* Qaboqlari keng-keng, og'izlari tor. Lutfiy.
MENG - esk. Xol.
* Qaro meng ol yangoqingga yaroshur. Xorazmiy, Muhabbatnoma.

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin,²)¹⁰

Izoh talab qiluvchi soʻzlar asosiga qurilgan topshiriqlarni quyidagicha bajarish mumkin. Bunda yuqorida yigʻilgan materialga tayangan holda topshiriq quyidagicha shakilga keltiriladi:

118-topshiriq. Matndagi ajratilgan soʻzlarning maʼnolarini quyida berilgan izohlar orasidan aniqlang va lugʻat daftaringizga qayd qiling: 1) tana aʼzosi; 2) yuzdagi xol; 3) nutq hosil qiluvchi aʼzo; 4) bezak, bezalgan; 5) qarshilik; 6) koʻz kosasini qoplovchi; 7) ochilib-yopilib turadigan teri; 8) poliz oʻsimligi.

13. Oʻzbek tilining izohli lugʻati. 5 jildli. “Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi”, Davlat ilmiy nashriyoti – 2006.

14. ONA TILI (Umumiy oʻrta taʼlim maktablarining 8-sinfi uchun darslik) OʻzXTaV.Toshkent – 2019.

Lafzi	1) tana a'zosi
Mengiz	2) yuzdagi xol
Lafzi	3) nutq hosil qiluvchi a'zo
Orosta, oroyish	4) bezak, bezalغان
Muqobala	5) qarshilik
Qabog'	6) ko'z kosasini qoplovchi
Qabog'	7) ochilib-yopilib turadigan teri
Qovoq	8) poliz o'simligi.

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 3, 85-bet. 118-topshiriqning shartlari material sifatida olindi. Mashq talablari maqola muallifi tomonidan bajarildi).

Mumtoz matn va lug'atlar ustida ishlashda o'quvchilarga qulayliklar yaratgan holda dars jarayonlarini unumli o'tkazish mumkin. Buning uchun pedagog xodimlar darslik materiallaridan o'zga manbalardan ham foydalangan holda, mavzuni yoritishda yuqorida keltirilgani kabi mavzu doirasida berilgan parcha bilan ishlashlari lozim.

ONA TILI DARSLARIDA MUMTOZ MATN BILAN ISHLASHDA USLUBIY TAVFSIYALAR (“LISON UT-TAYR” ASARI ASOSIDA)

O'quvchilarda matn va lug'atlar bilan ishlash ko'nikmalarini shakillantirish maqsadida so'ngi vaqtlarda darsliklarning turli o'rinlarida mumtoz matn va nazmiy parchalarga ko'zimiz tushmoqda. Ularning barchasi o'quvchida mantiqiy fikrlash, falsafiy qarashlar va g'oyalarni shakillantirish, didaktik(pand-nasihati) ruhdagi asarlarga oshno qilish vazifalarini o'tash bilan birga so'z boyliklarini oshirishga ham xizmat qiladi. Ulardan biri sifatida 8-sinf ona tili darsligidan o'rin olgan “Lison ut-tayr” asarining “Talab vodiysi” sarlavhasi ostidagi falsafiy-didaktik parchasini ko'rishimiz mumkin. “Lison ut-tayr” asari tasavvufiy qarashlarga boy bo'lsada uning o'quvchi kitobxonlari mutolaa davomida katta ma'naviy dengizda suzayotganlarini his etishadi. Asarning fikriy nuqtalari sifatida insonning o'zini va haqni anglashdagi qarashlari asosiy o'rin tutganini ko'rishimiz mumkin.

Ona tili darslari davomida esa bu tarbiya kitobini aniq, tugal, lo'nda, tushunchali tarzda o'tilishi orqali yosh avlodning fikriy dunyosi kengayishiga erishiladi. Shuning bilan birga mumtoz matn va lug'atlar bilan ishlash ko'nikmalari o'quvchilarda shakillanadi. Bunga erishish uchun esa pedagog xodimlar quyidagicha darsning uslubiy-tahlillardan, materiallardan va turli lug'atlardan puxta, aniq, ustalik bilan foydalana olishlari kerak.

TALAB VODIYSI	TALAB VODIYSI (Nasriy bayoni)
Chun talab vo/diysig‘a qo‘y/sang qadam, Ollinga har/ dam kelur yuz / ming alam.	Talab vodiysiga qadam qo'ysang, oldingga har dam yuz ming dard-u alam duch keladi.
Har dam anda/ yuz malolat / yuzlanur, Har nafas ming/ sa‘b holat/ yuzlanur.	Har lahza unda yuz malollik, har nafas ming o‘zga holat yuzlanadi.
Istamak ran/ji ko‘ngulni/ zor etar, Topmomog‘liq/ ruhni af/gor etar.	Istamoqlik azobi ko'ngulni zor etadi, lekin topa olmaslik ruhni abgor etadi.
Jonni kuydur/mak bo‘lub mah/rumliq, Vaslining mi‘odi noma‘/lumliq.	Bunda jonni kuydirish mahrumlik, vaslga va‘dasi muddati - noma'lumlik bo'ladi.
Ranj-u ko‘shish /sanchibon jis/mingg‘a nesh , Dardi noyob/ aylabon jo/ningni resh .	Mashaqqat va kulfatlar jismingga nish sanchib, behad ulkan dard pora- pora qiladi.
Istabon top/may duri no/yobni, Mundadur tar/k aylamak as/bobni.	Sen noyob durni qo‘lga kiritishni xohlaysan, ammo uni topolmaysan. Buning uchun dunyo asbob- uskunalarini tark etmoq zarurdir.
Mol-u mulk-u/ har nedur so/likka band, To‘rt takbi/ri fano ur/moq baland.	Solik o'z yo'lida g'ov bo'ladigan mol-u mulk va boshqa narsalardan vos kechib, to'rt "Allohu Akbar"ini baland ovozda aytmog'i kerak.
Har nekim g‘ayri talabdur tashlamoq, O‘zni maqsad manzilig‘a boshlamoq.	Bu yo'lda unga bolgan ishtiyoqdan boshqa hamma narsani tashlab, o'zni maqsad manzili tomon boshlashi lozim.
Qolmasa olam mato‘idin jihot, O‘zga nav’ o‘lg‘ay sanga ul dam sifot.	Agar olam matosidan biron ashyo qolmasa, senda u dam o'zgacha sifatlar paydo bo'ladi.
Ganjdin yetkay asar vayroninga, Zoti nuridin yorug‘lug‘ joninga.	U xazinadan vayroningga obodlik kelib, zoti nuridan joningga
Ul yorug‘lug‘ shavq o‘tin tez aylagay, Kim talab raxshin sabukxez aylagay.	
Joning‘a yetkay talabning rohati, Qolmagay ranj-u taab ning shiddati.	
Durg‘a topqon soyi ko‘nglung xosliq, Bo‘lg‘oy osonroq sanga g‘avvosliq .	

Ollingga kel/sa agar pi/li damon Ko'rgosen pash/sha hamon-u/ pil hamon. Gar yo'lungni /tutsa yuz she/r-u palang, Bo'lg'ay olling/da nechukkim/ mo'ri lang. Ajdahodin /yetmagay ko'ngulda ranj, O'yla bo'lmish/ bo'lg'ay ul mash'uf ganj. Kufr ila iy/mong'a urg'ay/sen ilik, Bu tama'din/kim ochilg'ay/ bir eshik. Chun eshik o/childi ne kuf/r-u ne din, Ichkari kir/gach qutulding/ barchadin. Kufr-u iymon/ rohravg'a /kesh emas, Asl yo'lda /bandi rohe, /besh emas. (Alisher Navoiy, "Lison ut-tayr") <i>(1, foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 138-139-142-betlar)</i>	yorug'lik yetishadi. Bu yorug'lik sendagi shavq o'tini tobora alangalatib, talab otingni uchqur qiladi. Bunda o'zingda bir talab o'rnida yuz talab topasan. Bu payt tog'lar sening ko'zingga oddiy daladek bo'lib ko'rinadi. Joningga talab rohati yetadi, mashaqqat chekish shiddati sendan forig bo'ladi. Ko'ngling dur topishga qanchalik muhabbat qo'ysa, sen uchun g'avvoslik qilish shunchalik oson bo'ladi. Visol quyoshi shu'la ko'rsatgach, shoming tongga ulanib ketadi. Agar bu payt oldingga mast fil kelsa ham sen uni pashshacha nazar-pisand qilmaysan. Agar yo'lingni yuz sher yoki arslon to'ssa, ularni sen cho'loq chumolidek ko'rasan ko'rasan. U xazinaga erishsang, ko'nglingga ajdahodan xavf yetmaydi. Kufr va imondan qo'lyuvasan, shundan so'ng oldingda bir eshik ochiladi. Eshik ochilib, ichkari kirganingda, unda na kufr, na din qoladi, ularning barchasidan qutulasan. Chunki kufr yoki imon bu yo'lga kirgan kishi uchun maslak emas. Bular asl yo'ldagi to'siqdan boshqa narsa emasdir. (2,157-158-betlar)11
--	--

15. Ona tili (Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfl uchun darslik) O'zXTaV. Toshkent – 2019.

16. Lison ut-tayr(Qush tili). Sharofiddin SHARIPOV,f.f.n. Vahob RAHMON O'zRESda xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi nasriy bayoni. "Tafakkur" nashriyoti, Toshkent – 2020.

a)Malolat	1) malol kelish; og‘rinish;
b)sa‘b	9) qiyin, ogir.
s)afgor	2) xor bo‘lish, ezg‘in holatga tushish;
d)mi‘od	3) muddat, ijro vaqti;
e)ko‘shish	4) sa‘y-harakat;
f)nesht	5) nish, tig‘;
g)resh	6) yara, jarohat;
h)solik	8) Komillik sari harakat qilayotgan kishi;
j)Takbiri fano	7) O‘tkinchi dunyo uchun haqni ulug‘lash;

(3,(a)219-bet,2-jild; (g)620-bet, 2-jild; (f) 454-bet, 2-jild; (d)307-bet, 2-jild; (e)158-bet, 2-jildan).

1) Suv tagida harakat qilish, suzish;	a) G‘avvosliq
2) Sayin, sari;	b) Soyi
3) Mashaqqat, mushkullik;	c) Tab
4) Zavqli harakat;	d) Shavq
5) Ot, ulov	e) Raxsh
6) Davlat, boylik;	f) Ganj
7) Yengil, chaqqon.	g) Sabukxez

1) Mast, quturgan fil;	a) Pili damon
2) Yo‘lbars;	b) palang
3) Cho‘loq chumoli;	c) Mo‘ri lang
4) Kofirlik, dindan qaytganlik;	d) Kufr
5) Istak, xohish;	e) tama
6) Ko‘lovchi, maqsadga intilgan kishi;	f) Rahrag‘a
7) Maqsad, mo‘ljal;	g) Kesh
8) Yo‘ldagi band, to‘siq; monelik;	h) Bandi rohe
9) Afzal, tuzuk.	i) Mash‘uf

(4, (a) 572-bet, 2-jild. (c) 413-bet, 166-bet, 2-jild. (d) 141-bet, 2-jild. (g) 111-bet, 2-jild. (i) 267-bet, 2-jild)12.

MALOLAT – [a. – zerikish; tashvish, g‘ashlik] Ko‘ngil g‘ashligi, diltanglik.
* Amir Dushanbega kulgach.. uning – [Abdulfizning] yosh qizini oldirib keldi, Temurshoh qizining o‘lgani sababli ko‘nglida paydo bo‘lgan malolatni

bartaraf qildi. **S. Ayniy, Doxunda.**

AFGOR – yaralangan, majruh] kt.
1) Jarohat olgan, majruh.
2) Ezilgan. Qullik zanjirida afgor bo'lganlar.. G'. G'ulom.
*Chori ota.. uzun, ser qadoq barmoqlari bilan chakkalarini ush lab, afgor bir holda cho'kib o'tirdi. S. Nu rov. G'
1) arvon. Afgor etmoq (yoki aylamoq) Afgor holga solmoq. Yengolmasa aqling gar, Hayoting afgor etar. Q. Muhammadiy.
*Ta'nayu malomat toshlari majruhu afgor ayladi. Habibiy.
KO'SHISH – [f. – harakat, urinish; intilish; ovoragarchilik, tashvish] – ko'shish qilmoq (yoki ko'rsatmoq) – kam qo'll.
*Harakat qilmoq; intilmoq, chalishmoq.
*Lekin biz deymizki, turmushimizda bir qadar isloh yuzaga chiqsin, bema'ni ishlarni yo'qotaylik, dini islomning ravnaqiga ko'shish qilaylik. Oybek, Tanlangan asarlar.
*Sal o'tmay angladiki.. bu chaqqon davlatlar shunchaki Buxoroga qayishganlari.. «insoniyatning manfaatdorligi» uchun unga ko'shish ko'rsatishmayapti. Sh. Xolmirzaev, Qil ko'prik.
* Bolam, dardni kasal odam bilsa, o'ziyam tuzalishiga ko'shish ko'rsatar ekan. Sh. Xolmirzaev, Saylanma.

SOLIK – [a. – yo'lchi, yo'ldan yuruvchi; ochiq, bo'sh yo'l;
*sufiylikda uchinchi bosqichga yetishgan zohid]
*Tasavvufda: suluk (tariqat)ni ixtiyor qilgan, lekin hali biror maqom yoki martabaga erishmagan murid

TAKBIR – [a. • – kengaytirish, kuchaytirish; ulug'lash, maqtash; xudoni ulug'lab, «Allohu akbar» iborasini aytish]
*din. Allohni ulug'lash bilan bog'liq ibora («Allohu akbar» – Alloh buyukdir)ni talaffuz etish, tilga olish.
* Xatib domla.. oq bo'yra ustidagi tobut yoniga boradi va sallasining peshini tushirib, takbir uchun qo'l ko'taradi. A. Qodiriy, Obid ketmon.
* Samad bo'qoq indamay, chetga burilib ketdi. Shukur so'fi shom namozi uchun takbir tushira boshladi. A. Qodiriy, Mehrobdan chayon.
G'AVVOS – a. – suv tagiga tushuvchi, tez-tez sho'ng'uvchi] –
1). Suvga sho'ng'uvchi, suv ostida dur izlovchi shaxs.
* Yetar maqsadga mehnat birla mehnatkash qilib jur'at. Topar g'avvos bo'lib daryoi mehnatdan duri rohat. Habibiy.
2). Suv o'tkazmaydigan maxsus kiyimda suv osti ishlarini bajaruvchi shaxs. Kemaning yukini g'avvoslar necha asrlardan keyin – yaqindagina suv yuzasiga chiqardilar. H. Karimov, San'at sehri.

MATO – [a. – mol, ashyo; yuk]
1 Gazlama, material, materiya. Paxta ipdan to‘qilgan mato. Bunday bo‘yoq bilan bo‘yalgan mato o‘ngib ketmaydi. «Fan va turmush».
2 Mol, buyum, narsa.
* -Yo qudratingdan, ishonmaydi-ya! – dedi Turobjon – [xotiniga] keltirgan matoni titkilab, – mana, chaynab ko‘r! A. Qahhor, Anor.

SHAVQ a. – histuyg‘u, ehtiros; kuchli orzu, havas, istak
1 kt. Kuchli havas, intilish; qiziqish, ishtiyoq. Bu g‘azalda.. yosh yigitning hissi, shavqi, nash‘asi yangradi. Oybek, Navoiy.
*Bu tiladabiyot muallimi ta‘lim va tarbiya ishini sevar, yuragida tobora kuchaygan bir shavq bilan maktabda ishlar edi. Oybek, Nur qidirib.
2 Shunday intilish, qiziqish tufayli yuzaga kelgan ko‘tarinki ruhiy holat; zavq.
*Shavqqa to‘lib kuylamoq. Guli: G‘azalkim, so‘zlagay ishqdin, safodin. G‘azaldin bu kabi shavq olmagan kim Uyg‘un va I. Sulton, Alisher Navoiy.
*Garmonchi ham shavqidan beixtiyor o‘rtaga tushib, o‘yin ayni doliguliga kelganda, maydon gumburlab ketdi. Oybek, Quyosh qoraymas.
Kesh/ Kish I – odat, fe‘l; yo‘l, maslak, qo‘llanma; Mas‘hab
* kufr-u imon rohravg‘a kesh emas, Asl yo‘lda bandi rohi besh emas. Alisher Navoiy “Lison ut-tayr”.
II – O‘qdon
*Ursa har kirpik tuman jong‘a nesh, Bilki, budur hinduyi qotilga kesh. Alisher Navoiy “Lison ut-tayr”.
Kufr – kofirlik, dinsizlik; islomni tanimaslik:
*Kufr ila imong‘a urg‘aysen ilik, Bu ta‘madinkim ochilg‘ay bir eshik. Alisher Navoiy “Lison ut-tayr”.
Lang – cho‘loq, oqsoq.
*Navsafrsen sen-u maqsad yiroqu Markab lang, Yo‘l maxuf, aylama zinxor ora yerda maskan. Alisher Navoiy “Xazoyin ul-maoniy”
Mash‘uf – maftun, oshiq, shaydo.
*Va andin mash‘uf va mustag‘raq bo‘lib turlarki, ba‘zi bu kalimani eshitgach, behush bo‘lib yiqilib turlar. Alisher Navoiy “Nasoyim ul-muhabbat”
Mo‘r – chumoli qumursqa.
*Oxir chu ajal anga maqom ayladi go‘r, Tufroq ichida qildi vatan o‘ylaki mo‘r. Alisher Navoiy “Tarixi anbiyo va hukamo”
Pil – fil Shaxmat donalaridan biri.
*Yana ming qiloda pili bor edi va aning zamonida pil Hindistondin o‘zga yerda bolaladi. Alisher Navoiy “Tarixi mulki ajam”

(5, Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin) (6, Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin13).

Yuqorida matn va lugʻatlar ustida ishlash mavzularining talablardan kelib chiqqan holda matinning mazmuniy tugalligi va lugʻatlarning aniq maʼno semalarini oʻquvchilarga yetkazish, pedagog xodim uchun qulaylik, oʻquvchi uchun aniq tushunchalar berishga erishilgan.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, matn va lugʻatlar bilan ishlash koʻnikmalarini oʻquvchilarda shakillantirish uchun pedagog xodim mumtoz asarlar, oʻzbek tili izohli lugʻati, mumtoz badiiy asarlarning nasriy bayonlari bilan yaqindan tanishgan boʻlishi lozim. Shundagina oʻquvchilarda soʻzga muhabbat, uning nafisligini, nafosatni va qudratini his qilishlariga yoʻl ochib berolamiz.

18. Alishe Navoiy asarlari tilining izohli lugʻati. (IV) 2-jild. ССР “ФАН” нашрийоти. ТОШКЕНТ – 1983.

19. Oʻzbek tilining izohli lugʻati. 5 jildli. “Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi”, Davlat ilmiy nashriyoti – 2006.

II BOB. BADIY ASARLAR VA XALQONA RIVOYATLAR ASOSIDA “MATN VA LUG‘ATLAR USTIDA ISHLASH” KO‘MIKMASINI O‘QUVCHILARDA SHAKILLANTIRISHDA AMALIY TAVSIYALAR

ONA TILI DARSLARIDA “O‘TKAN KUNLAR” ASARI ASOSIDA MATN VA LUG‘AT USTIDA ISHLASH

O‘quvchilarda matn va lug‘at ustida ishlash ko‘nikmalarini shakillantirish, albatta pedagog xodimlar tomonidan matnlar, turli hajm va zamondagi asl badiy va ilmiy, didaktik ruhda asarlarni o‘rgatish, tahlil etishlar orqali hosil bo‘ladi. Bu o‘rnida o‘zbek adabiyotining zabardast vakili Abdulla Qodiriy asarlarining lug‘at tilini o‘rganish o‘rinlidir. Shu o‘rinda Abdulla Qodiriyning o‘tgan XX asrda yaratilgan va shu asr o‘zbek adabiy tilining ma‘no munosabatlari, ma‘no va uslubdagi teranligi, aniqligi kabi xususiyatlarni o‘rganishda asosiy manbalardan biri bo‘lgan “O‘tkan kunlar” asaridir. Mumtoz matn va lug‘at ustida ishlashda yuqorida keltirilgan asar bo‘yicha o‘quvchilarning matn va lug‘at bilan ishlash ko‘nikmalarini quyidagicha oshirish mumkin. Avvalo, asardan olingan parchani o‘quvchilarga o‘qib bergan holda va topshiriq shartlaridan kelib chiqib izoh talab so‘zlarni ajratib olish va shuning bilan birga asar bilan dars jarayonidan avval pedagog xodim yaqindan tanishgan bo‘lishi lozim. Bundan so‘ng esa asarning yoki ilmiy manbaning izoh talab qiluvchi so‘zlarini “O‘zbek tili izohli lug‘ati”dan yoki asar tili izohli lug‘ati mavjud bo‘lsa undan foydalangan holda yoritish va bu masalada materiallar yig‘ishi zarur. Shundan so‘nggina pedagog xodim materiallar bilan ishlagan holda dars jarayoniga kirishi maqsadga muvofiq. Dars jarayonida esa bu materiallardan parchada keltirilgan izoh talab so‘zlarda va o‘quvchilarning mavzu doirasida mustahkam bilim olishlari uchun o‘quvchilarga manba sifatida taqdim etishi va foydalanishi mumkin.

SO‘Z CHAMANIDA ZAMONA VA TAVORIX

Darbozasi sharqi-janubiyga qaratib qurilgan bu dong‘dor **saroy**ni Toshkand, Samarqand va Buxoro savdogarlari egallaganlar, saroydagi bir-ikki hujrani istisno qilish bilan boshqalari musofirlar ila to‘la. **Saroy** ahli kunduzgi ish kuchlaridan bo‘shab hujralariga qaytqanlar, ko‘b **hujralar** kechlik osh pishirish ila mashg‘ul, shuning uchun kunduzgiga qarag‘anda **saroy jonliq**: kishilarning shaqillashib so‘zlashishlari, xoxolab kulishishlari saroyni ko‘kka ko‘targudek. Saroyning to‘rida boshqalarga qarag‘anda ko‘rkamrak bir hujra, anovi hujralarga kiygiz to‘shalgani holda bu hujrada qip-qizil gilam, uttalarda bo‘z ko‘rpalar ko‘rilgan bo‘lsa, munda ipak va adras ko‘rpalar, narigilarda qora **charog‘** sasig‘anda, bu hujrada sham‘ yonadir, o‘zga hujralarda yengil tabi‘atlik, serchaqchaq kishilar bo‘lg‘anida bu hujraning egasi – boshqacha yaratilishda.

... Otasining **valine‘mati** bo‘lg‘an bir **bekning** zulmini iqror etish haqiqatan ham taajjubka loyiq edi. Azizbekning Turkiston xonlig‘ining eng

zolim va mustabid sanalg'an **beklarining** biri va uning o'z qaramog'ida bo'lg'an Toshkand aholisiga qilg'an zulmlari Farg'onaga doston, ammo Akram hojining bu savoli Azizbekning eng yaqini bo'lg'an bir kishining o'g'lini sinab ko'rishlik uchun edi. Bu sinash natijasi Akram hojining taajjubini orttirdi va buning sirrini bilishka qiziqsindi...

Hasanalining sinashi nihoyatiga yetkandek bo'ldi, hatto yuqoridag'i javobni eshitkan vaqtida nima uchundir o'zini bir turlik kulgidan arang to'xtatib qolg'an edi. Yana o'rtada xomushlik hukm surib, Hasanali ishni tuzikroq ochish va yo shu ko'yi qoldirib ketaberish talashida edi. Hasanali bekning har bir siriga o'zini mahkam deb hisoblag'anliqdan darhaqiqat, Otabekka **mahram** bo'lishg'a loyiq bir mehribonchiliqqa ega bo'lg'anliqdan xo'jazodasi bilan ochiq so'zlashish fikriga keldi. Bir necha daqiqa muqaddima uchun reja qurib o'lturgandan so'ng tilga keldi.

... Bu kunlarda Marg'ilonda shunday xabar chiqib qoldi. "Toshkand hokimi bo'lg'an Azizbek Qo'qong'a qarshi bosh ko'targan. Xon tomonidan xiroj (zakot, soliq) uchun yuborilg'an **devon** beklarini o'ldirgan!" Ikkinchi kun bu xabar tag'i ham boshqacha to'n kiydi: "Musulmonqul Normuhammad qushbegiga besh ming sipoh qo'shib, Toshkand ustiga jo'natqan!"

... Xalq: "Kerak, albatta, kerak, taqdir! Agar ruxsat bersangiz, bu kundan boshlab **qo'rg'on**larni tuzata beramiz!"

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin,¹)¹⁴

Yuqorida, "O'tkan kunlar" asaridan olingan parchada berilgan izoh talab so'zlarni quyidagicha tartibda material sifatida foydalanish va o'quvchilarga manba sifatida taqdim etish mumkin.

DONGDOR – <i>Dong chiqargan, dovrug'i ketgan; shuhratli, mashhur.</i>
<i>*Dongdor mexanizator. Dongdor vrach. Uning she'rlaridagi fasohat, topqirlik, bu yigitning quvvai hofizasi dongdor shoirni maftun etdi. S. Siyoev, Yorug'lik.</i>
<i>* Barhayot Oybek bu – qutlaydi mamnun, Qutlar G'afur G'ulom – dongdor zamondosh. A. Oripov, Yillar armoni.</i>

HUJRA – <i>[a. – xona, bo'lma; kayuta]</i>
<i>1 Kishi yashaydigan kichkina xona, uycha.</i>
<i>* Ra'no shu so'zni aytib, orqasiga qayta berdi, eshikni boyagicha yopib, hujradan yiroqlashdi. A. Qodiriy, Mehrobdan chayon.</i>
<i>*Cho'lda men o'zimga kichkinagina hujra qurib olganman. «O'zbekiston qo'riqlari». Davlatyor qaytdi. Elmurod chiy to'siqlik ayvon oldidan asta odimlab, o'z hujrasiga o'tdi. P. Tursun, O'qituvchi.</i>

20. Ona tili (Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfl uchun darslik) O'zXTaV. Toshkent – 2019.

2 tar. Madrasa, qorixona va masjidida shogirdlar, domullalar yashashi uchun ajratilgan kichik xona(lar). Bu hujralarning ko'pchiligi bir eshikli va oldi ravoqli bo'lib, odam ham, havo ham, ziyo ham o'sha bir eshikdan kirardi. **S. Ayniy, Esdaliklar.**

**Madrasa hujrasi sochadi ziyo, Asrlar qa'riga zulmatni quvib. A. Sher.*

KIGIZ – Yungdan bosib tayyorlanadigan qalin pishiq palos; namat.

**O'choqqa yaqinroq yerda, kigiz ustiga solingan ko'rpachada, kichkina bir sariq, bujur odam ko'k piyolada choy ho'plab o'tiribdi. P. Tursun, O'qituvchi.*

Kigiz bosish Yungdan namat, palos kabi buyumlar (uy jihozlari va oyoq kiyimlari) tayyorlash. Kigiz etik – s. **T. Valenka, piyma.**

** ..ko'n etik, kigiz etik, pochapo'stin.. qo'ying-chi, bozordagi yoymachida nima bo'lsa, hammasidan bor edi. S. Siyoev, Yorug'lik.*

VALINE'MAT – ne'mat egasi, boquvchi; olihimmat, saxiy

1 O'ziga qaram kishilarni moddiy jihatdan ta'minlab turuvchi, ularga ne'mat beruvchi shaxs. Bu kishi Jamolboy mening valine'matim, pirim bo'ladi, – jiddiy javob berdi Abdishukur. Oybek, Tanlangan asarlar.

** Mulla Abdurahmon ham valine'mati bo'lgan Anvarning rioyasini unuta yozdi. Qodiriy, Mehrobdan chayon.*

**Barakalla! Akbarali mingboshi senga kim bo'ladi! – Otaxon. Valine'mat. CHo'lpon, Kecha va kunduz.*

**Olihimmat, saxiy odam; xayrsaxovatli, qo'li ochiq kishi.*

MUSTABID – [a. – o'z xohishicha ish qiluvchi; zolim, zulmkor]

**Mutlaq hokimiyatga ega bo'lgan hokim, istibdod egasi. Azizbek Turkiston xonligining eng zolim va mustabid sanalgan beklarining biri va uning o'z qaramog'ida bo'lgan Toshkent aholisiga qilgan zulmlari Farg'onaga doston. A. Qodiriy, O'tgan kunlar.*

**Mustabid shohlarning razolati ham shundaki, ular faqat o'z nomlari emas, balki o'z eli nomiga ham dog' tushirishga qodirdirlar. O. Yoqubov, Ko'hna dunyo.*

** Mustabid tuzum mafkurachilari eliga sadoqatli, obro'-e'tiborli odamlarni yo'q qilish payida bo'lganlar. M. Qo'shjonov, Diydor.*

MAHRAM – [a. – man, harom qilingan; haramga kirish huquqi bor]

1 – tar. Buxoro va Xiva xonligida: saroy amaldorlarining yozishma ishlarini boshqargan lavozimli kishi va uning mansabi.

** Karvonboshi amir haqiga uzun duo qilgandan keyin yonini ochib, mahramga yigirma tanga xizmatona.. berdi. S. Ayniy, Qullar.*

2 – esk. Ishonchli xizmatkor, cho'ri. Mahramlar piyolalarda may keltiradilar. «Yoshlik».

3 – esk. Sirdosh do'st, hamdam. Hasanali.. Otabekka mahram bo'lishga loyiq bir mehribonlikka ega bo'lganlikdan bek bilan ochiq so'zlashish fikriga keldi. A. Qodiriy. O'tgan kunlar.

<i>*Eng yaqin o'rtog'i.. Zebixon bo'lib qoldi. Ikkalasi sirdosh, mahram. Cho'lpon, Kecha va kunduz.</i>
<i>4 – din. Shariatga ko'ra, ayol kishi yuzi ochiq holda ko'rishishi mumkin bo'lgan, ammo nikoh noravo bo'lgan yaqin erkak qarindosh (ayolning otasi, o'g'illari, aka-uka, amaki, buva, tog'a, qaynotasi); zid. Nomahram.</i>
<i>5 sft. Man qilingan, taqiqlangan; bosh-qalardan sir tutiladigan, maxfiy; nojoiz.</i>
<i>*Keling endi, birpas totuv bo'lib, mahram gaplardan gapirishib, ko'ngildagi kuduratlarni yozaylik. Hamza, Boy ila xizmatchi.</i>
<i>6 – etn. – ayn. Bachcha. Avval uni – [Mamaraimni] mullavachchalar sudradi, keyin imonsiz mudarris o'ziga mahram qilib oldi. M. Ismoil, Farg'ona t. O.</i>

<i>XO'JAZODA – [f. – xo'janing farzandiavlodi]</i>
<i>1 Xo'jayinning o'g'li (- q. Xo'jayin).</i>
<i>*Xo'jazodasidagi bu holat uni – [Hasan, alini] har turli mulohazalarga olib keta boshladi. A. Qodiriy, O'tgan kunlar.</i>
<i>2 Xo'ja (- q. Xo'ja 3) avlodidan kelib chiqqan kishi.</i>
<i>*Keling, o'zbeklar sarasi.. Savdogar xo'jazodalar, Sizmi o'zbekning to'rasi «Tohir va Zuhra».</i>

<i>MUQADDIMA – [a. – old qism; kirish joyi, qismi; nutq, asarning boshlanmasi]</i>
<i>1 Adabiy-badiiy, ilmiy, musiqiy asarlar va b. Ning boshlanish qismi; kirish, debocha. Kitobning muqaddimasi. Muqaddima bermoq.</i>
<i>*Bu xil muqoyasaga.. Istambulda nashr etilgan Fuzuliy devoniga yozilgan muqaddimani misol qilib ko'rsatish mumkin. «O'TA».</i>
<i>2 Gap va nutqda asosiy maqsadga ko'chishdan oldin aytilgan so'zlar, gapning daromadi. Bo'taboy qisqacha bir muqaddimadan keyin majlisni ochib, binokorlik brigadasining boshlig'i To'laganga so'z berdi. A. Qahhor, Qo'shchinor chiroqlari.</i>
<i>*Mehmon gapning muqaddimasini yaxshigina boshlagan, endi biror yo'l topib, asli muddaoga o'tishi kerak edi. S. Ayniy, Doxunda.</i>
<i>*3 Biror ishning boshi, dastlabki bosqichi, debochasi.</i>
<i>* Kumushning erdan chiqqan xabarini Kumushning o'zidan ham ilgari tushungan va Otabekdan ham ilgari sezgan Homidning sovchisi boshqa sovchilarning muqaddimasi edi. A. Qodiriy, O'tgan kunlar.</i>

<i>XIROJ – [a. – chiqarish; yer solig'i]</i>
<i>*Yaqin va O'rta Sharq mamlakatlarida, jumladan, O'rta Osiyoda o'rta asrlar va yangi davrda davlat tomonidan undirilgan yer solig'i (7-asrda arablar tomonidan joriy qilingan).</i>
<i>*[Navoiy:] Aziz fuqaro! Hirot beklari tarafidan nohaq solingan xiroj bekor</i>

<i>qilindi. Uyg'un va I. Sulton, Alisher Navoiy.</i>
<i>*Xiva xoni Muhammad Rahim I xirojni pul bilan undirishni joriy qilgan. «O'zME».</i>
ZAKOT – a. – poklik, poklanish; sadaqa]
<i>1).. din. Shariatga muvofiq, puldor, badavlat musulmonning o'ziga qarashli mol-mulki va daromadining qirqdan bir ulushi miqdorida (ro'za vaqtida) beva-bechoralarga, kambag'al-qashshoqlarga beradigan xayr-sadaqasi.</i>
<i>* Mana, Farg'onaning eng aziz, eng badavlat, eng xalqparvar odami – Sodiqjon boyvachcha yaqinda butun Qo'qon xalqiga zakot berdilar. K. Yashin, Hamza.</i>
<i>2). tar. O'rta Osiyo xonliklarida: chorva va mol-mulkning qirqdan bir ulushi miqdorida har yili xazina foydasiga olingan soliq.</i>
<i>*Soliqlarning uchinchi turi – zakot – mol-mulkdan olinadigan davlat solig'i edi. F. Ozodaev, Toshkent tarixidan ocherklar.</i>
<i>* ..dehqonlar.. kosiblar hamisha amirning xiroj, zakot singari soliqlarining jabrini tortar.. xonavayron bo'lardi. Gazetadan.</i>
DEVON- II – [f. – davlat idorasi; sud mahkamasi]
<i>* tar. – I O'tmishda Sharq musulmon mamlakatlarida, jumladan, O'rta Osiyo xonliklarida amal qilgan oliy davlat amaldorlarining majlisi.</i>
<i>* Topdingiz, sohibi devon bugun menga nohaq ozor berdi. M. Osim, Ibn Sino qissasi.</i>

QUSHBEGI – tar. Amir va xonlar saroyida bosh vazir yoki huquqi vazirga teng bo'lgan yirik amaldor; hokim.
<i>* Qushbegi – [bosh vazir] o'rnidan turib, supachadan tushib kelib, ark darvozasining ostonasi ustida tik turdi. S. Ayniy, Esdaliklar.</i>
<i>* Azizbek Toshkentdan jo'natildi. Uning o'rniga Qo'qondan Normuhammad qushbegi belgilanib keldi. A. Qodiriy, O'tgan kunlar.</i>

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 2)15

Yuqoridagi dars materiallari orqali mavu doirasida berilgan topshiriqlarni o'quvchilar sinfda yoki uyda osonlik bilan bajarishlari va bajarish davomida esa so'zlarning izohlari va qo'llanish holatlari bilan yaqindan tanishishlari mumkin. Materialdan foydalangan holda topshiriqlarni quyidagicha bajarish mumkin:

72-topshiriq. Berilgan izohlardan dongdor, hujra, kigiz, valine'mat, mustabid, mahram, xo'jazoda, muqaddima, xiroj, devon, zakot, qushbegi so'zlarining ma'nolarini aniqlab, lug'at daftaringizga ko'chiring va eslab qoling:

a) dongdor	1) shuhrat qozongan, dovrug'i ketgan;
b) hujra	2) madrasa, qorixona va masjidda

21. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", Davlat ilmiy nashriyoti – 2006.

	shogirdlar, domlalar yashashi uchun ajratilgan kichik xona(lar); odam yashaydigan kichik xona;
c) kigiz	3) jundan bosib (presslab) tayyorlanadigan qalin pishiq palos, namat;
d) valine'mat	4) o'ziga qaram kishilarni moddiy jihatdan ta'minlab turuvchi, ularga ne'mat beruvchi shaxs;
e) mustabid	5) mutlaq hukmronlikka ega bo'lgan hokim, istibdod egasi;
f) mahram	6) ishonchli xizmatkor, do'st;
g) xo'jazoda	7) xo'jayinning o'g'li; asilzoda kishining farzandi;
h) muqaddima	8) bir ish, narsa, matnning boshi;
j) devon	9) tashkilotning yozishmalar amalga oshiriladigan bo'limi;
i) xiroj, k) zakot	10) diniy soliq;
l) qushbegi	11) o'tmishda hukumat boshlig'i.

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 3, 58-bet. *mashq topshirig'i* matni olindi va maqola muallifi tomonidan topshiriq talablari bajarildi).¹⁶

Mumtoz matn va lug'atlar bilan ishlash ko'nikmasini o'quvchilarda shakillantirishda keng qamrovli va samarali usul sifatida berilgan parcha va asarlar tili bilan yaqindan ishlashga qaratilgan yuqoridagi manba va usullardan foydalanish, albatta, darsning mazmunli o'tishini taminlaydi.

ONA TILI DARSIDA “YULDUZLI TUNLAR” ASARI ASOSIDA MATN VA LUG‘ATLAR BILAN ISHLASH

Matn va lug'atlar bilan ishlash darslarida o'quvchilarning so'z va lug'at boyliklarini oshirish maqsadida turli badiiy matnlar va mumtoz asarlarning lug'atlari tahlil qilinadi. Tahlil qilish jarayoni, albatta, o'qituvchilar ko'magi va yordamida nazariy materiallardan foydalanilgan holda olib boriladi. Bunday jarayonda esa, o'qituvchidan katta lug'at boyligi va mumtoz matn va parchalar bilan ishlashdagi mustahkam malaka kerak bo'ladi. buning uchun pedagog xodim, avvalo mavzu doirasida berilgan matn yoki parcha bilan tinish bo'lishi va shu bilan birga matn tili bilan ishlagan bo'lishi lozim. Dars jarayonida Pirmqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” roman-diologiyasidan olingan parcha ustida mavzu talablaridan kelib chiqib pedagog xodim quyidagicha ishlashi va materiallar to'plashi mumkin. Avvalo, mavzuda berilgan matn bilan batafsil tanishib chiqish va o'quvchilar uchun lug'at sifatida so'zlarni belgilab olish.

22. Ona tili (Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfl uchun darslik) O'zXTaV.Toshkent – 2019

OHANGLARGA YO‘G‘RILGAN SO‘ZLAR

Tashqari eshikdan ta‘zim qilib kirgan **choshnagir** ayol ovozi qo‘rquv bilan pasaytirib xabar berdi:

– Osmonda yulduzlar siyrak qoldi. Hademay tong yorishur. Hazrati oliy saharliksiz qolurlarmu?

Tong otib, azon aytilgandan so‘ng ro‘za o‘z kuchiga kiradi, hech kim hech narsa yeb-ichishi mumkin bo‘lmay qoladi. Uzun va issiq yoz kunida podshohni saharliksiz qoldirish begimlar uchun o‘zlari och-nahor qolishlaridan qo‘rqinchliroq edi.

... Osmon oqarib qoldi. Tong yorishgan sari **qandildagi** shamlarning nuri xira torta boshladi.

Azon aytadigan payt o‘tib boryapti. **Arkdan** tashqaridagi masjidning imomi **koshinlik** minoraga chiqib, **bakovulning** ishorasini sabrsizlik bilan kutyapti. Axir Mirzo hazratlari saharlik qilib ulgurmasdan, azon aytish xatardan xoli emas. Ovqat yeyilib, choyga o‘tilganda Umarshayx mirzo xotinlariga vaziyat qanchalik og‘irlashayotganini aytib berdi.

Shu payt masjid tomondan azon tovushi eshitildi. Choy ichayotgan Xonzoda begim shoshilib piyolasini dasturxonga qo‘ydi. Umarshayx mirzo xotinlariga bir-bir qarab, dedi:

– **Mo‘ysafidlar**: “To‘rt **muchang** butun bo‘lsin”, - deb duo qilurlar. Fotima **Sulton**, Qutlug‘ Nigorxonim, Qorako‘z begim, farzandlarimiz Xonzoda begim, Jahongir **mirzo** – har biringiz oilamizning aziz bir muchasidirsiz. Istaymenki, bu mushkul vaziyatda hamma muchalarimiz butun bo‘lsin, bir-birlariga **mehr-u shafqat** ko‘rsatsin. **Ilik** o‘z o‘rnida aziz. Ko‘z o‘z o‘rnida **mo‘tabar**. Agar ko‘z bilan ilik bir-biriga **nizo qilsa**, bundan har ikkisi jabr ko‘rur.

(P.Qodirov, “Yulduzli tunlar”)

(1, foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 74-75-betlar).17

Matnda belgilangan har bir so‘zni “O‘zbek tili izohli lug‘ati” yoki badiiy asar tili izohli lug‘atidan topib izohlagan holda ularni dars jarayoni uchun material sifatida to‘plash lozim. Materllarni quyidagi talab, ko‘rsatma va tartib bo‘yicha yig‘ish darsning sifatli bo‘lishiga o‘z ta‘sirini, albatta ko‘rsatadi.

Matnda qo'llanilgan va mavzu maqsadini amalga oshirish uchun mos keluvchi so'zlarning barchasini yuqoridagi va dars jarayoni uchun zarur bo'lgan qo'shimcha talablar bilan bajarish mumkin. So'ng esa matn doirasi belgilangan va qo'shimcha talablar asosida yig'ilgan materiallar quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi.

QANDIL I – [a. – chiroq, chilchiroq, lyustra < yun.
* <i>Kandela – sham, shamchiroq < lot. Candela – sham]</i>
* <i>Bir necha sham yoki lampochka qo'yiladigan oyoqli yoki osma chiroq; chilchiroq, lyustra. Devoriy qandil.</i>
* <i>Osmo qandil. Oltin qandildagi elliklab shamlarning nuri.. uyga bir xayoliylik berar edilar. A. Qodiriy, O'tgan kunlar.</i>
* <i>O'rnidan turib, devordagi vklyuchatelni chiqillatgan edi, uch lampali qandil yog'dusi notinch va hayajonli yuzlarga tushdi. P. Qodirov, Uch ildiz.</i>
* <i>Katta dolon, har bir uyda qiy-chuv, yerda chiroq, qandillar osig'li – q. J. Sharipov, Xorazm.</i>
ARK I – [f. – ichki qal'a] map.
* <i>Poytaxtdagi qasr; xon yoki amirning atrofi baland devor bilan o'ralgan qo'rg'onsaroyi. Fitnachilar amir jo'nab ketgan kunning er tasi tunda arkka hujum qildi. B. Ahmedov, Ulug'bek.</i>
* <i>Ark ichi kimxob va zar chakmon kiy gan, kumush kamar bog'lagan va katta salla o'raganlar bilan to'ldi. J. Sharipov, Xorazm.</i>
KOSHIN – [f. – kafel, koshin]
1 <i>Chinniga o'xshatib ishlangan, yaltiroq, naqshli g'isht plitkasi. Dehlida masjid va mezanalar keragidan ortiqcha. Hallarini, koshinlarini, naqshlarini qaerdadir ko'rgandaymiz. Z. Akramov, Hindiston lavhalari.</i>
2 <i>Bir-biriga zich qilib yopishtirilgan rang-barang shisha, marmar, tosh, yog'och va sh. K. Dan yasalgan surat yoki naqsh. U madrasalar ichki-tashqi keng sahnga, baland va mustahkam devorga, hashamatli toq-ravoq va guldastalarga ega bo'lib, ba'zilarining peshtoqlari, gumbazlari va devorlari</i>

rang-barang koshinlar bilan bezatilgan bo'lar edi. S. Ayniy, Esdaliklar.
BAKOVUL – bukovul 1). – esk. Tar.
* Podshoh, xon va lashkarlarga ovqat tayyorlash ustidan nazorat olib boruvchi, hukmdorga taom tortishdan oldin uni avval o'zi totib ko'ruvchi mansabdor; bosh oshpaz (1).5).asr va undan keyingi davr). Naql qilishlaricha, ushbu taom – [ajabsanda] Bobur saroyining bakovullari ijodiga mansub emish. K. Mahmudov, o'zbek tansiq taomlari.
*Gunoh shulkim, – dedi Bobur qat'iy ohangda, – bakovullarimiz sizdan qattiq ranjibdirilar: tortgan taomlaridan loaqal bir luqma tanavvul etmas emishsiz. «Yoshlik».
* Bakovul bo'shashgancha bir chekkada turardi. «Sharq yulduzi».
*Tar. Oltin o'rda xonligida qo'shinga maosh ulashish, o'ljalarni taqsimlash singari vazifalarni bajaruvchi yuqori mansabdor. – shv.
*To'ylarda taom tayyorlovchi oshpaz, pazanda.
*Yuzlari tandirdan endi uzilgan nondayin qipqizil, mo'ylovli bir odam bakovul bo'ldi. «Yoshlik».
*To'y va bayram (hayit) munosabati bilan o'tkaziladigan kurash, poyga, uloq (ko'pkari) kabi musobaqalarni boshqaruvchi. Bular to'yga bakovul ham bo'ladi. Har kim qo'ldan kelganini qiladi. «Intizor».
* Ahmadjon ota, Meliqo'zi va bakovullar muzika sadolari ostida o'rta tushdilar. «Yoshlik».
*Tayyor oshga bakovul Tayyoriga ayyor, qulay vaziyatdan foydalanib qoluvchi odam. Qiz bo'yiga yetgandan keyin, Mamasaid «tayyor oshga bakovul» bo'ldi: «Men eng yaqin tog'aman, shuning uchun ota o'rniga otaman», deb da'vo qildi. P. Tursun, o'qituvchi.
*Tayyor oshga bakovul, deb shuni aytarkanlarda! S. Zunnunova, Olov.
MO'YSAFID – [f.– oppoq soch]
1 Soch-soqoli oqargan, mo'ylari oqargan. Mo'ysafid odam. Haqorat qilingan mo'ysafid boshlarini solintirib qaytib ketdi. M. Ismoil, Farg'ona t. O.
* Ko'rina boshladi boshda oq tuklar, Mo'ysafid ismini tashiy boshladim. G'. G'ulom.
2 Keksa, chol. Ko'pchilik yigirma bilan qirq orasidagi yigitlar bo'lib, orada uch-to'rtta qirq-ellik yoshlilar, hatto oltmishga yaqinlashgan bir mo'ysafid ham ko'rindi. A. Qodiriy, Obid ketmon.
3 – s. T. Ara – q. Ostonaqul birinchi qadahni «Mirzakarim oshnasining salomatligiga» ichdi. Keyingi qadahni «bu-ku mo'ysafid, sen uchun zahar ichishga tayyorman!» deb ko'tardi. S. Abduqahhor, Sanamay sakkiz dema.
MUCHA – esk. – 1 Kishi a'zosi. – [Qambar:]
* Qani, torting chilimni, muchangiz cog' bo'lsa ham, chilim so'rishdan boshqa ishga yaramaysiz! Oybek, Tanlangan asarlar.
*To'rt mucha Oyoq, qo'l, ko'z va qulo – q. To'rt muchasi sog' odamga bekorchilikdan yomon dard yo'q ekan. S. Siyoev, Avaz.
2 – tlsh. – ayn. Gap bo'lagi – q. Bo'lak – 1. Gapning bosh muchalari.

SULTON – [a. – oliy hukmdor, podsho]
1 Musulmon davlatlarida amir, xon, shohlar unvoni. Kishi yurtida sulton bo'lguncha, o'z yurtida ulton bo'l. Maqol.
*Bu choqqacha qancha zamonlar o'tdi, Qancha podsho, amir ham xonlar o'tdi, Yo'q-yuqa kambag'al bilan ishi yo'q.. O'z kayfini surib sultonlar o'tdi. Ergash Jumanbulbul o'g'li.
* Jahonda eng ko'p sarmoyaga ega bo'lgan Bruney sultoni – 1788 xonadan iborat bo'lgan saroyda yashaydi. «Fan va turmush».
2 ko'chma O'zgalar ichida eng oldingisi, sarasi; shohi. Sabo, arzimni yetkur, mohi tobon bir kelib ketsun. Tamomi husn elining shohi – sulton bir kelib ketsun. Hamza. Man sizni bilaman, oliyjanob, har qanday mayda gaplardan ustun turadigan, kek saqlamaydigan yigitsiz. Yigitlarning sultonisiz! S. Nurov, Narvon.
Javohirlar sultoni – olmos faqatgina zebu ziynat bo'libgina qolmasdan, balki zabardast hamda nozik texnika mahsuloti hisoblanadi. Gazetadan.
3 Sulton (erkaklar va xotin-qizlar ismi).
MIRZO – [a. + f. Amirzoda, shahzoda].
MEHR I – [f. – sevgi, muhabbat; moyillik]
1 Insonning o'z tug'ishganlariga, yaqin kishilariga va umuman, odamga, narsaga bo'lgan samimiy muhabbati; yaxshi ko'rish tuyg'usi. Onalik mehri.
*Mehrini qozonmoq. Vatanga bo'lgan mehr va muhabbat. Mehr bilan o'qimoq. Ishga mehr qo'yimoq. To'satdan vujudini qamragan onalik mehri g'olib kelib, tortgan azobi ham esidan chiqdi. P. Tursun, O'qituvchi.
Ikki yor sevgisi ham mehri shunda. Shoirning ilhomi, she'ri ham shunda. M. Alaviya.
*Yoshlar o'rtasida dehqonchilik kasbiga mehr uyg'otishga e'tiborni kuchaytirish kerak. Gazetadan.
* Bu o'rik bir vaqtlar Murotalining otasi tomonidan ekilgan va mehr bilan parvarish qilingan edi. Sh. Rashidov, Bo'rondan kuchli.
2 Shafqat, rahmdillik. Odamning yuragida mehr bo'lishi kerak. Kerakli vaqtda ko'maklashish kerak. Oybek, Tanlangan asarlar.
* Mehr qo'yimoq Mehrini bermoq, mehr bog'lamoq. Men faqat o'zim chizgan suratga – o'z ijodimga mehr qo'yganman, xolos! P. Qodirov, Yulduzli tunlar.
* Mehri tovlanmoq Mehri qo'zg'almoq, mehri jo'sh urmoq. Onasi o'g'lini podshoh bo'lmasidan oldingi nomi – [Botirjon] bilan atab, mehri tovlanib gapirgani Boburga juda yoqimli tuyuldi. P. Qodirov, Yulduzli tunlar.
SHAFQAT a. – rahmdillik, achinish, hamdardlik; iltifot Ayash, rahm histuyg'usi; shunday histuyg'uli munosabat.
*Og'ainilar o'zlarining ahilligi, birbiriga mehri, shafqati bilan hammaning diqqatini jalb etar, havasini keltirar edi. Oybek, Quyosh qoraymas.
* Kimki ulug'roq – anga xizmat kerak, Kimki kichikroq – anga shafqat kerak. Gazetadan.

<i>*Bu gal ham uning mo'ltirab qarab turishi xotinida shafqat emas, g'azab qo'zg'atganiga ishonmasdi. S. Ahmad, Saylanma.</i>
<i>* Shafqat qilmoq Shafqatli munosabatda bo'lmoq, shafqat ko'rsatmoq; ayamoq. Mana shunday ot! Eng muhimi – dushmanga shafqat qilma. K. Yashin, Hamza.</i>
<i>* Amin buva: «Unga tushuntirsak.. xalqqa achinar, shafqat qilar», deb o'ylagan edi. M. Ismoil, Farg'ona t. O.</i>
ILIK – 1 esk. – ayn. Qo'l
<i>1 (asosan egalik qo'shimchalari bilan qo'llanadi). Sabr aylasang, murodingga yetarsan, Nasib bo'lsa, yor ilkidan tutarsan. «Tohir va Zuhra.</i>
<i>* ..Xitoy qizlari mo'g'ul yigitlari ilkiga tushmaslik uchun yonib turgan uylar ichiga o'zlarini urganlarini o'z ko'zim bilan ko'rdim. M. Osim, Karvon yo'llarida.</i>
<i>* Sizga mening maslahatim – Andijonda ko'p turmang. Ilikka tushib qolursiz. P. Qodirov. Yulduzli tunlar.</i>
<i>2 Boldir suyagi, oyoqning tizzadan to'piqqacha bo'lgan qismi. Yana bu oyoq yo iligidan, yo tizzasidan qirqilgan bo'lsa ham mayli edi. S. Zunnunova, Ko'k chiroqlar.</i>
<i>*Ha, ko'chaga chiqmaysan, eshitdingmi Hoy bola! Iligingni sindiraman-u, kasalingni boqib o'tiraveraman. N. Safarov, Saodatning qissasi.</i>
<i>3 Odamlar hamda qo'y, mol va sh. K. Hayvonlar oyoqlarining ichida moysimon modda bo'luvchi qismi; ana shu qismning (go'shti bilan) pishirilgani. -Qani, barradan oling, o'g'lim, – dedi u ilik uza – tib. – Qo'rqmang, bu parranda etiday yengil hazm bo'ladi. A. Mirahmedov, Qo'ylar qo'ziladi.</i>
<i>*Maxsum yeb tozalangan ilikni asta dasturxonga qo'ydi-da, hayajon ichida baqrayib o'tirgan Boboqulga tikildi. S. Anorboev, Oqsoy.</i>
<i>4 Shu suyak ichidagi moysimon modda, to'qima (iste'mol etiladi va nihoyatda quvvat-mador bo'luvchi taom sifatida qaraladi). Yana bunday to'qimalar paysimon suyaklar ichidagi ilik, yapaloq suyaklar orasidagi mijik va kemik deb ataluvchi yog'lardan ham iborat bo'ladi. K. Mahmudov, O'zbek tansiq taomlari.</i>
<i>* Bo'lmasa, iligini siz qoqib yeng, dada.. – dedi o'g'il. R. Fayziy. Sen yetim emassan Iligi baquvvat (yoki to'q) – Kuch-madori yaxshi, kuch-quvvatga to'la; bo'liq. ..qopni bir hamla bilan orqaga olib, dadil ko'tarildi-yu, g'izillab yurib ketdi. Sakson ota orqadan qarab qoldi va ichida dedi: «Iligi baquvvat ekan!». Oybek, O.v. shabadalar.</i>
<i>* Hakim aka har yilgidek bu yil ham g'o'zani yoshligidan «iligi to'q», baquvvat qilib o'stirish uchun harakat qilmoqda. N. Rixsiev, Mirishkor.</i>
<i>* Iligi puch (yoki puchaymoq) Tinka-madori qurigan; nimjon bo'lib qolmoq. Axir bechoralarning ishlashi uchun ham kuch-quvvat, mador kerak-ku. Iligi puchayib qolgan odam nima ishga yaraydi M. Hazratqulov, Jur'at.</i>
<i>* Iligi to'la (yoki to'lmoq) yetarli kuch-quvvatga ega, yetarli kuch-</i>

<i>quvvatga ega bo'lmoq. O'tga yaxshi o'rganib, iligi to'lgandan so'ng ajratdim. S. Anorboev, Oqsoy.</i>
<i>*Temirtosh esa hokimning kiyimi ostidan bilinib turgan mushaklariga qarab, «Moy bilan go'shtni ko'p yeb, iligi to'lgan», deb o'yladi. M. Osim, Karvon yo'llarida.</i>
<i>*Ilik uzildi – q. Iliguzildi. Ko'klam chog'i, ilik uzildi palla, odamning sillasi qurib, lohas bo'laveradigan kunlarning biri. X. Sultonov, Onamning yurti.</i>
<i>*Ilik yuvmoq – esk. Qo'l yuvmoq, aloqani uzmoq; kechmoq. Qolmadi hurmat ahli olamda Olamu olam ahlidin yuv ilik. Bobur.</i>

<i>NIZO – [a. – bahs, tortishuv; janjal, to'qnashuv; kurash] O'zaro kelishmovchilik yoki qarama-qarshilik, dushmanlik, adovat orqasida tug'ilgan holat, munosabat; ixtilof, nifoq. Davlatlar o'rtasidagi nizolar. Milliy nizolar. Nizo urug'ini sochmoq.</i>
<i>*Musulmonqul o'z g'arazi yo'lida orada yo'q nizolarni qo'zg'ab, kuyovi Sheralixonni o'ldirdi, gunohsiz Murodxonni shahid etdi. A. Qodiriy, O'tgan kunlar.</i>
<i>* Nizo solmoq yoki nizo urug'ini sochmoq – Qarama-qarshilikni, kelishmovchilikni vujudga keltirmoq. Daho o'ylab, ulug' shoir bilan ayoli orasiga nizo solishni topdi. T. Murod, Yulduzlar mangu yonadi.</i>
<i>* Oradan nizoni ko'tarmoq O'zaro kelishmovchilik, qarama-qarshilikni yo'qotish. – [Abdurahmonboy Qudratga:]</i>
<i>*Uy-joyingni qaytaray, davlatimdan bahramand qilay, oradagi nizoni ko'tar! N. Safarov, Tanlangan asarlar.</i>

(2, Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin). 18

Yuqorida to'plangan lug'atlar orqali mavzu doirasida berilgan vazifalarni o'quvchilar bilan birgalikda bajarish o'quvchilarning lug'atlar bilan ishlash ko'nikmalarini paydo qiladi va shakllantiradi.

Bunga misol sifatida mavzu doirasida berilgan 97-99-mashqlarni mashq talablaridan kelib chiqib quyidagicha o'quvchilar bilan to'plangan lug'atlardan foydalanib bajarish mumkin.

Misol sifatida 97-mashq ishlanmasi:

1) ziddiyatda bo'lmoq;	Nizo qilmoq
2) ulug', aziz;	Mo'tabar
3) qo'l;	Ilik
4) oyoq, qo'l, tana va bosh a'zolari;	Mucha
5) yoshi o'tib qolgan kishi;	Mo'ysafid

6) o'zgalar orasida eng oldi, sarasi;	Aziz
7) ayollarga hurmat yuzasidan murojaat qilganda qo'llanadigan so'z;	Begim
8) yoqish uchun shamlar solib ilib qo'yiladigan uy jihozi;	Qandil
9) chinniga o'xshatib ishlangan, yaltiroq, naqshli g'isht plitkasi;	Koshin
10) ish boshqaruvchilik lavozimi.	Bakovul (oshpaz)

(3, 75-bet)19

Bu va boshqa materiallar va ko'rsatmalardan ko'zlangan asosiy maqsad pedagog xodimlarning lug'at, turli manba va mazuga doir materiallardan keng ko'lamda o'rinli foydalanishlari va mavzu doirasida berilgan manbalar bilangina chegaralangan holda dars jarayonlarini olib bormasliklaridir. O'quvchilarning har bir mavzu doirasida keng ko'lamda ma'lumotlarga ega bo'lishi, pedagog xodimlarning mavzu doirasida qay darajada ma'nan qurollanganliklariga bog'liqdir.

ONA TILI DARSLARIDA “O'TKAN KUNLAR” ASARI ASOSIDA MATN VA LUG'ATLAR USTIDA ISHLASH (8-sinf, 51-dars asosida)

8-Sinf ona tili darsliklari har bir mavzusining ma'lum qismi o'quvchilarning lug'at boyliklarini oshirish va so'zni o'rinli qo'llashlari uchun ko'nikma yaratishga qaratilgan. Ularda badiiy va turli ilmiy asarlarning tilini va lug'atini tahlil qilishlari uchun materiallar berilgan. Bular sirasiga “Turkiy guliston yoxud axloq”, “Lison ut-tayr”, “Muhokamat ul-lug'atayn”, “Mahbub ul-qulub”, “Majolis un-nafois” “yulduzli tunlar”, “O'tkan kunlar”, “Avlodlar dovoni” kabi asarlarning turli o'rinlaridan olingan parchalarni keltirish mumkin. Ularning bir qismi mumtoz matnlar va yana bir qismi yaqin XX asr o'zbek adabiy tilida qo'llanilgan so'zlar jamlangan asarlardan olingan parchalardir. Ulardan biri o'zbek adabiyotining zabardast vakili A.Qodiriyning qalamiga mansub bo'lgan va o'zbek romanchiligining shoh asari “O'tkan kunlar”dir. Asar tilining lug'atlari bilan o'quvchilarni yaqindan tanishtirish uchun asarningturli o'rinlaridan ko'p va xo'p olsak arziydi. Ammo namuna va sifatida kichik parchalar bilan asarning boshqa o'rinlarida ham uchrovchi asar tili lug'atlaridan ham foydalanildi.

Dars jarayonida pedagog xodim quyidagi materiallarga yuzlanishi aniq. Bular mavzu doirasida berilgan parcha va bu parchaning matni va lug'ati ustida ishlash kerakligi haqidagi shartlar. Bunda pedagog xodim, avvalo, berilgan parchada keltirilgan yoki mavzu doirasida olingan asarning turli o'rinlarida qo'llanilgan so'zlarni ajratib olishi kerak. O'quvchilarga tushunarli bo'lishi va mazmunli dars jarayonini tashkil etish uchun asarning lug'ati ustida ishlanadi va materlar

25. Ona tili (Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinf uchun darslik) O'zXTaV.Toshkent – 2019.

to'planadi. So'ng esa dars jarayonida topshiriqda berilgan parchani o'quvchilarga taqdim etgan holda ulardagi so'zlarning ma'no va izohlari bayon etiladi.

YUSUFBEK HOJI

Yusufbek hojining qiziq bir tabiati bor: xotin bilangina emas, umuman uy ichisi bilan har qanday masala ustida bo'lsa-bo'lsin, uzoq so'zlashib o'turmeydir. Otabekmi, onasimi, Hasanalimi, ishqilib uy ichidan birartasining so'zlari va yo kengashlari bo'lsa, kelib hojining yuziga qaramasdan so'zlab beradilar; maqsad aytib bitkandan so'ng sekingina ko'tarilib uning yuziga qaraydirlar. Hoji bir necha vaqt so'zlag'uchini o'z og'zig'a tikiltirib o'turg'andan so'ng, agar ma'qul tushsa, "xo'b" deydir; gapka tushunmagan bo'lsa, "xo'sh" deydir; noma'qul bo'lsa, "durust emas" deydir va juda ham o'ziga noma'qul gap bo'lsa, bir iljayib qo'yish bilan kifoyalanib, mundan boshqa so'z aytmaydir va aytsa ham, uch-to'rt kalimadan nariga oshmaydir. Uy ichi uning bu fe'liga juda yaxshi tushunganliklaridan, ko'pincha, bir og'iz javob olish bilan kifoyalanadirlar. Ammo Otabek bilan birar to'g'rida so'zlashmakchi bo'lsa, uni aksar mehmonxonaga chaqirib yoki chaqirtirib oladir.

*(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 1, 73-bet).*²⁰

XUSHRO'YBIBI VA ZAYNAB

Xushro'ybibi Zaynabning egachisidir. Mohirabonudan ikki o'g'ul va ikki qiz dunyog'a kelib, to'ng'uchi Azimbek, undan keyingisi Xushro'y (yoshlig'ida Xushro'y o'rniga Xushra der edilar), uchunchisi Karimbek va to'rtinchisi bizning Zaynab edi. Zaynab egachisi Xushro'ydin yetti yosh chamasi kichik edi. Garchi bu ikki egachisingil bir qorindan talashib tushkan bo'lsalar ham, sajiya – xarakterda tanib bo'lmasliq darajada bir-birlaridan farqlik edilar. Sajiya dagina emas, surat va siymo vajida ham katta o'zgaliklar bor edi.

Xushro'y uzun bo'ylik, qotmaroq va zarcha tanlik edi. Zaynab qisqa bo'y, go'shtdor va oq tanlik edi. Xushro'yning harakati yengil va lafzi tez edi. Zaynab lappos va o'nta so'zga arang bitta javob qaytaradig'an edi. Xushro'yning ko'zi o'ynab, har sekunda o'yoqqa alang'lar edi. Singlisi bo'lsa birav bilan betma-bet kelib so'zlashqanida ham ko'zini hamisha bir nuqtadan uzmas edi.

*(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 1, 73-bet).*²¹

Yuqorida "O'tkan kunlar asaridan olingan parchadan so'ng esa, mavzu doirasida berilgan atamalar, asarning turli o'rinlarida uchrovchi va berilgan parchadagi so'zlarning izohini, qo'llanish o'rinlariga misollar bilan berib o'tish lozim. Bu o'rinda so'zlarni quyidagicha tavsiflash maqsadga muvofiq.

26. Ona tili (Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfl uchun darslik) O'zXTaV. Toshkent – 2019.

27. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", Davlat ilmiy nashriyoti – 2006.

AYSHISHRAT – ayshu ishrat Davomli yoki surunkali kayfsafo, mayxo ‘rlik, ishrat. Ayshishrat qilmoq.
* Butun boshshgini ayshishrat, fahsh, buzuqlik olamida sovurib.. nihoyat taqdir uni zavqsafotax tidan uning iflos ostonasiga otgan edi. Oybek, Tanlangan asarlar.
TOJDOR – [a. + f. – toj egasi; tojli]
1 Toj-taxt sohibi, toj kiygan, taxtga o‘tirgan hokimi mutlaq; podsho. Elimda podshoman, bir o‘zim tojdor, Behad kishi turar menga xizmatkor. « Erali va Sherali ».
*Mamlakat parokanda, zolim tojdorlar qon ustiga qon to‘kurlar. P. Qodirov, Yulduzli tunlar.
2 Boshida toji, o‘simtasi bo‘lgan, tojli. Tojdor xo‘roz.
BOJDOR – [f.– boj oluvchi] – . bojgir. Birov – bojdor, Birov – tojdor. Maqol.
KO‘LANKA – 1 Oftob nuridan to‘silgan joy; soya.
*Abduvahob ayvondagi ko‘lankaga o‘tirdi, o‘g‘ilchasini tizzasiga olib, peshonasidan o‘pdi. Sh. Toshmatov, Erk qushi.
*Mashina teraklarning quyuq ko‘lankasi ostida uchib borarkan, Quadratning do‘stlari ko‘m-ko‘k va bo‘liq paxtazor dalalarni unga ko‘rsatib, faxrlanar edilar. Z. Fatxullin, So‘nmas yulduz.
2 Kishi va narsalarning yorug‘likka qarama-qarshi tomonga tushadigan soyasi. Aravani ot tortar, ko‘lankasini it tortar. Maqol.
*Olis-olislarda yigitlarning ko‘lankalari ko‘rinadi. «O‘zbekiston qo‘riqlari». Ro‘paradagi uyda chiroq yondi. Darparda orqasida tebranib turgan ko‘lanka to‘xtadi. Gazetadan.
* Qarag‘aylarning ko‘lankasi tungi sokin havoda qimir etmay turardi. M. Muhamedov, Qahramon izidan.
3. Uzoqda, qorong‘ilikda, tumanda g‘ira-shira ko‘ringan narsa; qora, sharpa. Ko‘ngli aldamagan ekan- uzoqdan alaqanday ko‘lanka qorayib ko‘rindi. X. Sultonov, Onamning yurti.
* Bashorat yaqin bordi, ko‘lanka yana qimirladi. A. Muxtor, Opa-singillar.
4 ko‘chma Biror ichki ruhiy holatning (mas. Tashvish, g‘am, azob) ifodasi, aksi. She‘riyat boshiga zulmat ko‘lankasi tushdi. Zulfiya, Xayollar, tuyg‘ular.
* ..uning – [Madrayimning] nuroniy chehrasini, xuddi quyoshni bulut bosganidek, qayg‘u-alam ko‘lankasi chulg‘ab oldi. « Mushtum ».
* Iqbol xola uning chehrasidagi alam ko‘lankasini ilg‘amadi. O‘. Hoshimov, Qalbingga quloq sol.
5.ko‘chma (3-sh. Egalik va o‘.-p. K. Shaklida) Biror kimsaning himoyasi; panoh, homiylik. Birovning ko‘lankasida yashamoq. -Qalay, Homidbek, yurtlaringiz tinchlikmi -Xudoga shukur, davlatlari ko‘lankasida. A. Qodiriy, O‘tgan kunlar.
6. Kam qo‘ll. Narsalarning boshlang‘ich shakli, hali to‘la shakllanmagan umumiy ko‘rinishi. Chigit ekish boshlanguncha, yangi qishloqning ko‘lankasi

<i>ko 'rinib qoldi- ..hali ochilmagan ko 'chalarning ikki yuziga sakson besh mingdan ortiq ko 'chat o 'tqazildi. A. Qahhor, Qo 'shchinor chiroqlari.</i>
<i>* Ko 'lankasi qolibdi Juda ozib ketibdi, ramaqijon bo 'lib qolibdi. So 'rila-so 'rila ko 'lankasi qolgan sovliq nimaga yaraydi S. Anorboev, Oqsoy.</i>
<i>*Ko 'lanka (sini) solmoq Salbiy ta'sirini o 'tkazmoq. – [Nigoraning].. bu tabassumi zo 'rma-zo 'raki ekanini, qandaydir g 'ussa yuziga ko 'lanka solib turganini Sherbek bir boqishdayoq payqadi. S. Anorboev, Oqsoy.</i>
<i>*Urush barcha qatori Maqsuda opaning ham boshiga o 'z ko 'lankasini soldi. Gazetadan. O 'z ko 'lankasidan (ham) qo 'rqmoq Har narsadan qo 'rqadigan, xavfsiraydigan bo 'lmoq. Lekin Madamin yuragini oldirib, o 'z ko 'lankasidan qo 'rqadigan bo 'lib qoldi. P. Tursun, O 'qituvchi.</i>
<i>* O 'zi xon, ko 'lankasi maydon – q. Xon. Qora ko 'lanka Yomonlik, balo ramzi. Bilaman, ana, hozir sen turgan o 'lka Boshida qanot yozgan qora ko 'lanka. G 'ayratiy.</i>
<i>ANJUMAN – yig 'in, majlis] Umuman, biror hodisa, tantana munosaba ti bilan bo 'ladigan yig 'in, majlis. Odatda u – Avaz – bir g 'azal aytar, kelasi anjumanda shoiri zamonlar mazkur g 'azalga nazira bog 'lar edilar. S. Siyoyev, Avaz.</i>
<i>*Mazkur anjumanda oliy o 'quv yurtlari tayyorlagan 1)1)8 ish namoyish etildi. “Fan va turmush”.</i>
<i>* ..Imom alBuxo riy tavalludining 1)200 yilligi munosabati bilan O 'zbekistonda birinchi marta xalqaro anjuman o 'tkazshdi. Gazetadan.</i>
<i>NADIM – [a. – birga ovqatlanuvchi, hamtovoq; ulfat] – kt.</i>
<i>1. Yaqin, sirdosh do 'st; hamsuhbat.</i>
<i>2 esk. Shoh saroyida: eng yaqin xizmatkor, mahram va maslahatchi.</i>
<i>*Malikul sharobning o 'zi ham yoshligida sultonning suyukli nadimi bo 'lgan. O. Yoqubov,</i>
<i>* Ko 'hna dunyo.</i>
<i>3 Nadim (erkaklar ismi).</i>

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin,2)22.

<i>Af'ol- Fe'llar, harakatlar, qilmishlar, ishlar.</i>
<i>Nedin bas kelib tarki royi savob,</i>
<i>Qilur noxush af'olni irtikob. (Saddi Iskandariy) A.NAVOIY</i>
<i>Odat, axloq, qiliqlar.</i>
<i>Ato hargiz o 'g 'il ko 'nqliga boqmay,</i>
<i>O 'g 'ilga ham hargiz ato af'oli yoqmay.</i>
<i>Otamning bo 'lib erdi Yoshi uluq,</i>
<i>Men af'olindin bor edim qayg 'uluq. (Saddi Iskandariy) A.NAVOIY</i>

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin,3)23.

28. Alisha Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati. (IV) 2-jild. CCP “ФАН” нашрийоти. ТОШКЕНТ – 1983.

Yuqorida asar asosida va mavzu talabi doirasida berilgan soʻzlarning izohidan soʻng, oʻquvchilarga topshiriqlar berilishi ham mumkin va bu topshiriqlarning toʻgʻri bajarilish darajasi mavzuning qay darajada oʻtilganini belgilab beradi. Yuqorida toʻplangan materiallar oʻquvchining mavzuni keng koʻlamda tushinishi va topshiriqlarni osonlik bilan anglashida qulaylik yaratadi. Yuqoridagi materiallar asosida mavzu topshiriqlarini quyidagi jadvalda aks etgan hoatlar kabi bajarish mumkin.

95-topshiriq. Berilgan soʻzlardan *aysh-u kom, tojdor, bojdor, koʻlanka, anjuman, afʻol, nadim* soʻzlarining maʼnosiga mos keluvchi soʻzlarni toping: hukmdor, soya, rohat-farogʻat, bojxona xodimi, soliq yigʻuvchi, yigʻin, majlis, yaqin, sirdosh doʻst, hamsuhbat, shoh saroyida eng yaqin xizmatkor, mahram va maslahatchi.

<i>Aysh-u kom</i>	Rohat-farogʻat
<i>Tojdor</i>	Hukmdor
<i>Bojdor</i>	Bojxona xodimi, soliq yigʻuvchi
<i>Koʻlanka</i>	Soya
<i>Anjuman</i>	Yigʻin, majlis
<i>Afʻol</i>	Feʻllar, harakatlar, qilmishlar, ishlar. <i>Odat, axloq, qiliqlar.</i> (Navoiy asarlari tili lugʻatidan).
<i>Nadim</i>	Mahram va maslahatchi, shoh saroyida eng yaqin xizmatkor. yaqin, sirdosh doʻst, hamsuhbat.

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 4, 74-bet. topshiriq shartlari matni olindi va muallif tomonidan topshiriq shartlari bajarildi).²⁴

Yigʻilgan material va manbalardan koʻrinib turibdiki, pedagog xodimlarning mavzu talabi va manbalari bilan chegaralanmaga holda berilgan parcha bilan individual tarzda ishlash dars jarayonida oʻquvchining keng koʻlamda darsni anglashi va tushinishi, oʻquvchiga yengillik tugʻdirishi mumkin. Bu oʻrinda berilgan asar yoki ilmiy material tili izohli lugʻatlari va “Oʻzbek tili soʻzlarining izohli lugʻatlari”dan foydalanish maqsadga muvofiq.

29. Ona tili (Umumiy oʻrta taʼlim maktablarining 8-sinfl uchun darslik) OʻzXTaV. Toshkent – 2019.

30. Ona tili (Umumiy oʻrta taʼlim maktablarining 8-sinfl uchun darslik) OʻzXTaV. Toshkent – 2019.

8-SINF ONA TILI DARSLARIDA “DONISHMAND USTOZ” HIKOYATI ASOSIDA MATN VA LUG‘AT USTIDA ISHLASH (81-82-DARSLAR ASOSIDA)

Ona tili darligiga kiritilgan “Mumtoz matn va lug‘atlar ustida ishlash” mavzusi doirasida o‘quvchilarda matn va lug‘at ustida ishlash ko‘nikmalarini oshirishga qaratilgan turli hikoya, asar parchalari, rivoyat va hikoyatlar taqdim etiladi. Bu turdagi matnlarning barchasi bilan o‘quvchi va o‘qituvchi tanishib chiqar ekan ulardan ko‘zlangan maqsad:

- O‘quvchining lug‘at boyligini oshirish;
 - Mumtoz matnlar bilan leksik tamoyillar asosida tanishtirish;
 - O‘quvchini so‘zlar bo‘yog‘ bilan o‘rinli foydalanishga o‘rgatish.
 - O‘zbek tili leksikasining tadrijiy taraqqiyoti bilan tanishtirish;
- shu va boshqa ilmiy va madaniy qarashlarni o‘z ichiga oladi.

Shu boisdan ham matn va lug‘atlar bilan ishlash darslarini turli uslub va metodalar asosida boyitgan holda olib boorish lozim. Bunda pedagog xodimning o‘rni kattadir. Har bir dars jarayoni va so‘zlar bilan ishlashdagi ko‘lamdorlik pedagog xodimning bu sohadagi bilim va dars uchun tayyorlagan materiallari sifatiga bog‘liq.

Dars jarayonlari uchun pedagog xodim mavzu doirasidagi izohli lug‘atlardan va asar tili lug‘atlaridan foydalanishi zarur. Buning asnosida mavzuning tub maqsadi va vazifalarini yuzaga chiqadi. Dars jarayoni uchun berilgan matn bilan, avvalo tanishib chiqqan holda, undagi so‘zlarning izohini manbalardan yig‘ish va o‘quvchi uchun xoslash lozim.

DONISHMAND USTOZ

Abu Ali ibn Sinoning qo‘lida ta‘lim olish, unga shogird bo‘lish katta **sharaf** edi. Kunlardan bir kun ikki ota o‘z o‘g‘illarini Ibn Sinoga shogirdlikka bermoqchi bo‘lishdi.

– Ey ulug‘ tabib, huzuringizga bolalarimizni olib keldik. Tarbiyangizga olib, shogirdlikka qabul qilsangiz. **Zora** sizga o‘xshab tabib bo‘lib yetishsalar, – deyishdi. Ibn Sino rozilik bildirib, ularni sinab ko‘rib shogirdlikka olishini aytdi. Ibn Sinoning bir odati bor edi. Kim unga shogird tushmoqchi bo‘lsa, oldin sinovdan o‘tkazar, so‘ng tabiblik ilmini o‘rgatar edi.

– Bolalarim, – dedi kelgan yigitlarga qarab, tog‘- u toshlar kezing, cho‘l-u biyobonlar oralang-da, har biringiz ming donadan o‘t-giyoh terib kelinglar.

Ibn Sino shunday dedi-da, har birining qo‘liga xalta berdi. Oradan bir nehca kun o‘tdi. Bolalarning birinchisi kelib, yiqqan giyohlarni Ibn Sinoning oldiga to‘kdi. Hammasi shifobaxsh giyohlar edi. Buni ko‘rgan Ibn Sino quvonib so‘radi:

– Barakalla o‘g‘lim, eng **dorivor** giyohlarni teribsan. Endi bir savolimga javob bersang. Qani ayt-chi, oyoq **qabarishiga** nima davo bo‘ladi?

– Mening tabiblikdan xabarim yo‘q, – dedi bola, – sizga o‘zim endi shogird tushdim-ku.

Ibn Sino: “Shu o‘n kun orasida **nabotot** ichida yurib tabiblikdan **alifni** o‘rganmabsanmi, sendan tabib emas, olibsotar chiqadi” – dedi ko‘nglida. So‘ng ovozi chiqarib:

– Senga javob, o‘g‘lim, ketaver! Borib olibsotarga shogird bo‘l! – dedi.

Oradan bir kun o‘tgach, ikkinchi bola yetib kelib, to‘plagan o‘tlarni **hakimning** oyog‘i ostiga to‘kdi. Ibn Sino juda xursand bo‘lib:

– Barakalla, bo‘tam, qani menga ayt-chi, oyoq qabarganiga nima davo bo‘ladi? – deb so‘radi.

– Yovvoyi rayhon yoxud yalpizni suvda ivitib, ozgina **tosh tuzdan** qo‘shib yuvish kerak, – javob qildi bola.

– Cho‘l-biyobonda qolding-ku, suv topolmading deylik, chanqoqni nima bilan qondirish mumkin? – yana savolga tutdi Ibn Sino bolani.

– Yantoqning suvi chanqoqni qondiradi, ham **darmon** bo‘ladi, – dadil javob berdi bola.

– Rahmat, o‘g‘lim, sen endi menga shogirdgina emas, farzand ham bo‘lding!
(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin,1)25

Yuqoridagi matnning izoh talab qiluvchi so‘zlari bilan tanishib, quyidagicha jadval yaratish mumkin. Unda so‘zlarning qo‘llanish holatlari va mazmuniy ma‘no ko‘chishlariga misollar berilgan. Bu o‘quvchilarning mavzuni o‘zlashtirishlari va so‘zlashuv nutqida amaliyot sifatida qo‘llashlari uchun materialdir.

DARMON – [f. – dori, davolash vositasi]
1 Tirik organizmdagi energiya-quvvat, mador, kuch.
*Qalam kuchi farmon bilan, Qilich kuchi darmon bilan. Maqol. Mana, xotinim yotib qoldi, yostiqdand boshini ko‘tarishga darmoni yo‘q. Oybek, Tanlangan asarlar.
*Meni o‘zingday baquvvat deb o‘ylaysanmi Darmonim yo‘q, bolam, darmonim. S. Anorboev, Hamsuhbatlar.

HAKIM – [a. • – dono, oqil, donishmand; tabib; faylasuf]
1 O‘tkir tabib; vrach, doktor.
*Qadimgi dunyo hakimlari kishi asabiga muzikaning ta‘sirini alohida ta‘kidlaganlar. Gazetadan.
* Shu kasalga chalinganimda, bir hakimga bordim. U tomirimni ushlab: - Sizniki kosib kasali, dalaga chiqing.. – dedi. Oybek, Tanlangan asarlar.
2 Donishmand, faylasuf.
*Bir zamonda, – dedi dadam, – Aflotun degan bir hakim o‘tgan ekan.

30. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildli. “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi”, Davlat ilmiy nashriyoti – 2006.

<i>Oybek, Tanlangan asarlar. Forobiy ulug' yunon hakimining juda chigal falsafiy mulohazalari mag'zini chaqib bergan. M. Osim, Ibn Sino qissasi.</i>
3 Hakim (erkaklar ismi).

ALIF I – a.] Arab alifbosininng birinchi harfi va uning nomi.
*Alifni kaltak (yoki tayoq) deyolmaydi yoki ichini (yoki qornini) yorsang, alif chiqmaydi. Butunlay xatsavodi, ma'lumoti yo'q, hech narsa bilmaydi. Akam faqirning qornini yorsang, alif chiqmaydiyu, tag'in falonu pis madon deganiga kuyaymi! P. Tursun, O'qituvchi. Yo'g'e, qanaqa qilib o'qirdim. Alifni kaltak deyolmaymanku. Oydin, Sadag'ang ketay komandir. Alif qomat Qadsiqomati kelishgan, xushqomat, sarvqomat. – Hayitjon To'la xonga ko'zimiz bilan ko'rdik, xudoga shukur: qoshi, ko'zi qunduzdek, burunlari bodomdek, qizil yuz, alif qomat, suqsurdek yigit ekan. Hamza, Xolisxon.

NABOTOT – [a. – o'simliklar]
1. O'simliklar dunyosi, o'simliklar.
*Hujayraning topilishi shuni isbot qildiki, nabotot, hasharot va hayvonot – hamma tirik jismlar o'sib, ko'payib boruvchi organik kichik bo'laklar – hujayralardan iboratdir. «Umumiy biologiya».
2 – ayn. Botanika.

DORIVOR – [f. – shifobaxsh, dori bo'ladigan] – 1 – sft.
*Turli kasalliklarga dori bo'ladigan yoki dori olinadigan. Dorivor o'simliklar. Dorivor moddalar. U dorivor giyohlarni tog'ma-tog' yurib topib kelar, quritar, katta-kichik hovonchalarda yanchib tuyar – dori tayyorlar edi. K. Yashin, Hamza.
* O'simliklar dorivor moddalar manbaidir. Shunday moddalardan biri gul nektaridir. « Fan va turmush ».
2 Ovqatni va ovqat mahsulotlarini xushxo'r qiladigan moddalar (zira, zirk, zarchuva, qalampir va sh.k.).
* Murch ziravorgina emas, dorivor hamdir: u ovqatni yaxshi hazm qildiradi, terlatuvchi xususiyatga ham ega.. Gazetadan.
*Supaning bir tomonini qog'ozga o'ralgan murch, zarchuva, qalampir, zira singari dorivorlar, kashnich, ko'kpiyoz, jambil singari ko'katlar band qilgan. A. Qahhor, Sarob
*. Ular – [savdogarlar] Rossiya bozorlariga Hindiston dorivorlari, Samarqand, Buxoro kosiblari to'qigan shoyi, atlas, zarbof, kimxob, baxmal olib borar edilar. M. Osim, Elchilar.
* 3 – s.t. Turli texnologik jarayonlarda ishlatiladigan moddalar. Ko'pchilik dorivorlari. ..begona o'tlarni purkash yo'li bilan yo'qotish maqsadida kimyoviy dorivorlardan foydalanish kerak. Gazetadan

ZORA – f. G‘amgin; yig‘i, nola; baxtsiz] yukl.
*Qani endi, koshki edi. Zora amirzodalar yarashishsa, juda ma‘qul ish bo‘lardi-da – dedi Me‘mor]. Mirmuhsin, Me‘mor.
* Piyoda yuray, zora dilim yozilsa, degan o‘y bilan yo‘lka bo‘ylab sekin odimladi. M. Xayrullaev.
* -Kel, jigarim, tezroq kel. Zora biron xushxabar keltirgan bo‘lsang, – dedi Oynagul Farhodga. A. Hakimov, Ilon izidan.

SHARAF a. – izzat, hurmat, faxr; asilzodalik, yuqori martaba; yuksak o‘rin
1 Faxrlanishga arziydigan narsa, yuksak qoniqish hissi; baxt, faxr, iftixor.
* Shodlik bilan tug‘ilib, sharafu obro‘ bilan o‘tmoq – inson uchun baxt. Mirmuhsin, Me‘mor.
* Katta bilim dargohining talabasi bo‘lishdek sharafga muyassar bo‘ldim. Gazetadan.
* Turkiston musulmonlarining huquqlarini mudofaa eta biladigan to‘rtbesh arbobi siyosat yetishsa, biz uchun sharaf emasmi Oybek, Tanlangan asarlar.
2 Biror ijobiy xislat, xizmat yoki talant tufayli xalq orasida taratilgan dong; shuhrat, shon.
*Paxtakor qahramonlarga shon va sharaflar bo‘lsin! Yuksak oq oltin xirmoni bunyod etish uchun kurash – sharaf, obro‘ uchun kurashdir. Gazetadan.
* Abdurahmonning otasi ulamo naslidan, ammo bu sharaf nima sabab bilandir uning otasiga nasib bo‘lmagan. A. Qodiriy, Mehrobdan chayon.
*Sharaf bilan Yuksak iftixor bilan, shonsharafga arziqli tarzda. Xo‘jaligimiz dehqonlari o‘z zimmalariga olgan davlat topshirig‘ini sharaf bilan ado etdilar. «O‘zbekiston qo‘riqlari».
*Sharafga yoki sharafi uchun Biror kimsa yoki narsaning hurmati, e‘tibori hisobga olinib, shunga bag‘ishlab, atab. O‘shdagi qarorgohda bu oqshom sizlarning sharafingizga tantanali ziyofat berilur. P. Qodirov, Yulduzli tunlar.
*Bu yodgorlik Markaziy Farg‘onani o‘zlashtirganlar sharafiga Bektosh Rahimov tashabbusi bilan o‘rnatilgan. «O‘zbekiston qo‘riqlari».
3 Sharaf (erkaklar ismi).

(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin, 2)26

Yuqoridagi izohlari topilgan so‘zlar asosiga qurilgan topshiriqlarni o‘quvchilar osonlik bilan quyidagicha jadval ko‘rinishlarida bajarishlari mumkin.

169-topshiriq. Matndagi ajratilgan soʻzlarning maʼnolarini berilgan izohlardan aniqlab, lugʻat daftaringizga koʻchirib yozing va qoʻllash uchun eslab qoling:

Sharaf	1) faxrlanishga arziydigan narsa, biror ijobiy xislat, xizmat yoki talant tufayli xalq orasida taratilgan dong;
Zora	2) qani edi, koshki edi;
Dorivor Tosh tuz	3) kasalliklarga davo boʻladigan va malham olinadigan yoki taomni xushxoʻr qiladigan modda;
Nabotot	4) oʻsimliklar dunyosi, oʻsimliklar;
Qabarish	5) ishlash, ishqalanish yoki kuyish natijasida boʻrtma hosil boʻlishi;
Darmon	6) tirik organizmdagi quvvat, mador, kuch;
Hakim	7) koʻpincha, oʻtmishdagi oʻtkir tabib; donishmand, faylasuf.

*(Foydalanilgan adabiyotlarga qaralsin,3, 112-bet. 169-topshiriqning talabi material sifatida olindi. Mashq talablari esa, maqola muallifi tomonidan bajarildi).*²⁷

Yuqorida foydalanilgan adabiyotlardan har bir dars davomida pedagog xodimlar foydalanishi va amaliy tavsiya sifatida berib oʻtilgan gʻoyalarni darslarga tadbiq etishi matn va lugʻat ustida ishlash mavzularining toʻlaqonli yoritilishiga xizmat qiladi. Bu esa oʻquvchilarda mumtoz matn va lugʻatlar bilan ishlash koʻnikmalarini shakllantirish bilan birga ularning bu sohadagi qiziqishlarini yanada oshiradi.

32. Ona tili (Umumiy oʻrta taʼlim maktablarining 8-sinfi uchun darslik) OʻzXTaV. Toshkent – 2019.

III BOB. O‘ZBEK TILIDAGI MUMTOZ MATN VA LUG‘ATLARNING XORIJIY TILDA IZOHLANISHI (INGILIZ TILI ASOSIDA)

Work on Text and Dictionaries Based on the Book "The Last Days" in Their Language

Annotation: Practical analysis of methodological recommendations aimed at questioning the ability of students to work on text and dictionaries in their language and to work in text and dictionaries based on the book The Last Days

Cover Subject: Dongdor, hujra, kitten, valine'mat, mustabid, mahram, punishment, prejudice, giant, hijab, charity, bird.

Questioning students' ability to work on texts and dictionaries is certainly generated by teaching and analyzing texts by teachers, original bad and scientific, didactic spirits of various sizes and times. Instead, it is appropriate to study the dictionary language of the works of Abdullah Abdullah, a powerful figure in Uzbek literature. In the meantime, Abdullah Almighty was created in the last 20th century and studied such characteristics as the meaning of the Uzbek literary language, the terrain of meaning and style, and accuracy one of the main sources is the book The Last Days. Working on mummified text and dictionaries can also improve students' ability to work with text and dictionaries in the aforementioned work. First of all, by reading the excerpt from the poem to the students and by the terms of the assignment, the explanation is to distinguish the words and at the same time before the course process with the poem the teacher must have become acquainted.

Thereafter, if there is a dictionary of the Uzbek language or a dictionary of the language of the poem, there is a dictionary of the poem or a scientific source that requires comment it is necessary to use it to illuminate and collect materials in this matter. Only then is it intended for a teacher to enter the classroom by working with materials. In the course of the lesson, the explanation presented in the excerpt from these materials is provided as a resource for students to learn strongly in words and in the subject can do and use it.

TIME AND TAVORIX IN THE VOCABULARY CHAMELEON

Built to the east and south of Darbozasi, this ginger **palace** was occupied by merchants from Toshkand, Samaria, and Bucharest, while others were filled with refugees, excluding one or two hugs in the palace. As he gazed down on the town and the valley that spread out below it on one side, his heart likely swelled with joy

and **pride** when he caught sight of Jesus Christ. As he gazed down on the town and the valley that spread out below it on one side, his heart likely swelled with joy and pride when he caught sight of Jesus Christ, In the latter case, the presence of the IUD could **interfere** with the fertilized egg's implanting in the lining of the womb.

... It was truly worthy of surprise to confess the oppression of a **prince** who was the **valine'mati** of his father. Azizbek's atrocities against the inhabitants of Toshkand, considered the most oppressive and mustabid of the chamber of Burma, are a novelty to Fargo, but this question from Akram's master was to test the son of a man who was azizbek's closest. The resulting embryo was busily pecking for food in the short womb. . . .

Hassanali's test seemed to have finally reached its end, and even when he heard the above answer, why did he stop himself from laughing a variety of times Again, despication prevailed in the middle, and Hassanali argued for a more trapful opening of the case or leaving his eyes fixed. Hassanali, who considered himself firm in every secret of the prince, came up with the idea of speaking openly with his master's punishment because he had a kindness worthy of being a prisoner of Ab'sa·lom. After a few minutes of planning and dying, he came to the language.

... This is what happens in Margillon these days. "Azizbek, who became governor of Toshkand, refused to go to Gog. He killed the giant princes sent by Hannah for charity!" On the second day, under the news, he wore a different tone: "Muslim Normuhammadaddedfive thousandssoldiers to his birdandsentthem over Toshkand!"

... The people said: "You have to, you have to, sir! If you allow, we **will fix the fortified**towers from this day forward!"

(See the literature used,1)28

Above, the commentary requested in the excerpt from the book The Last Days can be used as material in the following order and presented to readers as a source.

DONGDOR – <i>Dong released, went; he is famous, famous.</i>
<i>Dongdor mechanic. Dongdor doctor. The corruption, poverty, and power of this young man's poems pleased the dongdor poet. S. Siyoev, Light.</i>
<i>* Barhayot Sha'drach, Me'shach and A-bed'ne-go are pleased to save, and the Boxes of Gafur Ghulom are a well-known contemporary.</i>

HUJRA – <i>[a. – xona, bo 'lma; kayuta]</i>
<i>1 A small room where a person lives, a house.</i>
<i>* Ra'no said this, gave it back to him, closed the door to the painter, and turned away from the hut. A. Almighty, scorpion from Mehrob.</i>

* In the desert, I built myself a small hug. "The Guards of Uzbekistan." The state returned. As he sped toward his destination, a watch and a tower saw "the embryos would shortly prey—a outcry for a while." **P. Tursun, Teacher.**

2 tar. In the madrassas, in the dining rooms, and in the mosques, the disciples and the dombs are separated from the small rooms. Many of these hugs were one-door and prosperous, and both man, air, and loss entered through that one door.

* Madras' cell scatters, chasing darkness in the ruins of the ages.

KIGIZ is a thick cooking palette made from wool; a blessing.

* On the ground closer to the oven, in a bridge over a kitten, a small yellow, bujur man sits in a blue cup with tea.

To assist individuals desiring to benefit the worldwide work of Jehovah's Witnesses through some form of charitable planning, a brochure has been prepared in Chinese. Kigiz ethics – p . **T. Valenka, fat.**

* .. Boots, kitten boots, pochapo'stin.. Put it, everything was in the marketplace. **S. Siyoev, Light.**

VALINE'MAT – ne'mat egasi, boquvchi; olihimmat, saxiy

1 A person who provides material support and blessings for those who are addictive. "This man jamolboy will be my valine'mam, my pirate," Abdishukur replied seriously. **Craftsmanship, Selected Writings.**

* Absalom usurped David's throne, but his coup failed, and he was killed by Joab. **Almighty, scorpion from Mehrob.**

*Barakalla! Who will be you, Akbarali's commander! "Father. Valine'mat. **CHo'lpon, Night and Day.**

* Olihimmat, generous man; A kind, handsome man.

MUSTABID – [a. – o'z xohishicha ish qiluvchi; zolim, zulmkor]

* A governor with absolute authority, the owner of a desire. Azizbek is one of the most oppressive and mustabid rulers of the Persian Empire and his atrocities against the inhabitants of Tashkent under his control are a poem to Fargo. **Almighty, The Last Days.**

* **The** pleasure of mustabid kings is that they are able to give birth not only to their own names but also to the name of their own hands. **O. Jacob, the world of Kohna.**

* The ideologues of the Mustabid system were on the rise to destroy loyal, dignity-oriented people in their hands. **M. Qoshjanov, Diydor.**

MAHRAM – [a. – man, forbidden; has the right to enter the forbidden]
Tar 1. In the vicinity of Bukhara and Khiva: the man in charge of the correspondence of the palace officials and his office.
* After a long prayer for the commander, the caravan commander opened his side and served mahram for 20 coins. S. Ayniy, Slaves.
2 – esk. Ishonchli xizmatkor, cho'ri. Mahramlar piyolalarda may keltiradilar. « Yoshlik ».
3 - Old. Sirdosh friend, hamdam. Hassanali. Absalom usurped David's throne, but his coup failed, and he was killed by Joab. A. Almighty. The last days.
* Closest companion.. Zeb'u-lun is gone. The two of them are sir, mahram. Choir, Night and Day.
Religion 4. According to the law, a woman is a close male relative (the woman's father, sons, brothers, uncle, grandmother-in-law, mountain, father-in-law); It's contradic. Nomahram.
5 p.m. forbidden, forbidden; secret, kept secret from others; It's nyst.
* Now let's be calm and talk about mahram and write down the kudurats of the heart. Hamzeh, a servant with the rich.
6 - ethn. That's it. Bachcha. First he was dragged by the mullahs, [Mamaraim], and then the unbelievers took him to his senses. M. Ishmael, Fargo, T. O.

HO'JAZODA – [f. – Son of a master]
1 Son of a master (- q. Master).
* This situation in his punishment began to take him to all kinds of discussions.
2 A descendant of Hoja (c. Hoja 3).
* Let's go to the Uzbeks. The merchant is punished, and you are the uzbek net " Tohir and Zuhra. "

MUQADDIMA – [a. – front part; entrance, part; speech, beginning of the poem]

1 Literary, artistic, scientific, musical works, and so on. The beginning part; input, debacle. Preceding the Book. To give it to you.

* To this kind of mush. An example is a preface to the Fuzhouli Giant, published in Istanbul. "O'TA."

2 Words spoken before moving to the main purpose in speech and speech, the revenue of the sentence. After a brief introduction, Bo'taboy opened the assembly and gave a word to To'lagan, the head of the building brigade, **A. Qahhor, and the Lights of Qoshchinor.**

* **The** guest began to speak well, and now he had to find a way and go through **it.**

*3 The beginning of a business, the first stage, the debacle.

* Homid's cooler, who understood silver's message from the ground even earlier than Silver itself and noticed it even earlier than Ab'sa·lom, was a preceded by other coolers. **Almighty, The Last Days.**

XIROJ – [a. – chiqarish; yer sunny'i]

* State-imposed land tax in the Middle East and the Middle East, including the Middle East during the Middle Ages and the new era (introduced by the Arabs in the 7th century).

*[Nebuchadnezzar:] Dear citizen! A crooked **crooked. Uyghur and I. Power, A·has·u·e'rus.**

* The king of Hiva, Muhammad Rahim I, introduced the disposal of hiroj with money. **"OME".**

ZAKOT – a. – poklik, poklanish; sadaqa]

1).. religion. According to the law, a paid, wealthy Muslim gives charity to the widows and the poor in the amount of a forty-one share of his property and income (at fasting time).

* Faithful, the most precious, wealthiest, and most passionate man in Fargo, recently gave charity to all the people of Mogadishu. **K. Yashin, Hamza.**

2) .tar. In the chambers of Central Asia: a tax taken annually in favor of the treasury at a forty-one share of livestock and property.

* The third type of taxes, charity, was the state tax on property. **F. Ozodaev, poems from the history of Tashkent.**

** .. Farmers.. Cosmetics always suffer from the commander's taxes, such as hijacking and charity. It would be destroyed. **From the newspaper.***

DEVON- II – [f. – government agency; judicial court]

Tar. 1 Meeting of high-ranking government officials who have served in Muslim countries in the Past, including central Asian chambers.

** You found that the owner of the giant hurt me unjustly today. The **story of M. Asim, Ibn Sino.***

QUSHBEGI is tar. A major official in the palace of amirs and chambers, equivalent to the prime minister or the minister of law; Governor.

** The bird [prime minister] got up and came down from the soup and stood on the threshold of the arc gate.*

** Azizbek was sent from Tashkent. Instead, a bird of Normuhammad was identified from Mogadishu. **Almighty, The Last Days.***

(See the literature used, 2)29

Through the above lesson materials, students can easily perform the assignments assigned within the mavu framework in the classroom or at home and get acquainted with the explanations and applications of words during the implementation. Assignments using the material can be completed as follows:

Scenario 72. From the comments provided, determine the meaning of the words *dongdor*, *hug*, *kitten*, *valine'mat*, *mustabid*, *mahram*, *groaning*, *prefix*, *hiroj*, *giant*, *charity*, *bird* , move them to your dictionary, and remember:

a) <i>dongdor</i>	1) gained fame, became a snag;
b) <i>hujra</i>	(2) a small room for students and teachers to live in a monastery, a dining room, and a mosque; a small room where people live;
c) <i>kigiz</i>	(3) Thick cooking palette, blessing, which is pressed (pressed) from wool;

d) valine'mat	(4) a person who provides material support and blessing to those who are addictive;
e) mustabid	5) a governor with absolute dominance, the owner of a desire;
f) mahram	6) ishonchli xizmatkor, do'st;
g) xo'jazoda	7) son of the master; the son of a noble man;
h) Prefediment	8) a job, something, the beginning of the text;
j) devon	9) department of the organization where correspondence is carried out;
i) xiroj, k) zakot	10) religious tax;
l) qushbegi	11) head of government in the past.

(See Awkward Literature, page 3, 58. The text of the exercise task was obtained and the task requirements were met by the author of the article).³⁰

The above source and the above source aimed at working closely with the language of parchment works , given as a comprehensive and effective way to question students' ability to work with mummified texts and dictionaries the use of methods ensures, of course, the meaningful passage of the lesson.

**Work on the Text and Dictionary of "Muhokamat Ul-Lug'atayn" in 8th Grade Language
(Based on Lesson 62)**

Annotation: Dictionary and textual analysis of the book Discussion ul-Lug'atayn and practical recommendations for teachers on working on the text and dictionary included in the 8th grade language textbook.

Cover Subject: Words, mushrooms, orosta, oroyish, shells, uzv, mengiz.

Topics in the category of working on classical texts and dictionaries from the 8th grade language can be presented to students based on various works of art and science. Through presentations, it is possible to increase vocabulary and restore some words of the English language to the process of re-communication, questioning students' ability to work on text and dictionaries. In addition, you can get acquainted with the dictionaries and content and characteristics of works of art and science. This certainly shows itself in the process of working with dictionaries

and classical texts. To assist individuals desiring to benefit the worldwide work of Jehovah's Witnesses through some form of charitable giving, a brochure entitled Charitable Planning to Benefit Kingdom Service Worldwide has been prepared. This aspect, on the other hand, sets the stage for students to understand the meaning of the words of the English language and to grow the quality of their culture of communication with the positive qualities of skepticism. In the development of such qualities and characteristics, the following methods and materials should be applied to the learning process. To assist individuals desiring to benefit the worldwide work of Jehovah's Witnesses through some form of charitable planning, a brochure has been prepared in English and English. It is necessary to get accredited with situations and styles, such as the meaning of words, the stylish brush, the portable and their own meaning analysis, dialogue, and the use of articles. To illustrate: Imaginethataman whois walking on atrafficsuddenly findsthatitbecomes two diverging paths.

MUHOKAMAT UL-LUG'ATAYN (Asaridan parcha)

In the latter part of the Year in which the Turkish **word** is changed, there is a word for **orosta** and **oroyish**. But they do not say that they are in the throes of decoration, and they are blessed with the great patch, and suddenly they say, "Beth:

Erur bass chu husn-u malohat to you, make, don't need to decorate you.

Andlet the eyes and eyebrows of themasters say that there is no horsein Persia. In "spirituality," I say in the definition of a congregation master,

Bayt:

Yoursslaves are flowers, their mijas are despised, The shells are wide-wide, the mouths are narrow.

(A·has·u·e'rus, "**Muhokamat ul-Lug'atayn**")
(See the literature available, 1).31

The words distinguished in the aforementioned excerpt of the book Discussion ul-Lug'atayn can be used to illuminate the content of the text and to distribute them for readers using them as follows material.

LAFZ - [a. – pronunciation; word, phrase]
1 kt. So'z, kalima; til.
* Suddenly, the mother hen gives a tremulous, high-pitched warning call and spreads her wings. Sh. Toshmatov, Male Bird.
* Lolaxon, who listens to the word of these, is shot unable to restrain herself. U.S.A., Don't Be Elected.

2. [moving] Promised, axd, word. (Matthew 24:14; 28:19, 20) Jehovah's Witnesses would be happy to assist you in studying the Bible. **Sh. Gulomov, Bright Horizons.**

* This is what the pacific usually says: Have you spoken, stand in your speech! **P. Shermuhamedov, Giant from Piskent.**

* In a word that does not speak, does not keep its promise or keeps its promise.

* The word is honest, the one who keeps his covenant, and the one who makes good on his promise.

* Honest,armed friends willbe able tomake acovenant andacovenant. **No. Shirley.**

* To swallow your speech or to withdraw from your speech, to withdraw from your covenant, to tone down what he has said, from the promise he made.

MUQOBALA - [a. – comparison, comparison; meeting; acceptance; fill the seat, cover] - old. kt.

* Resistance, resistance; response movement.

* Absalom usurped David's throne, but his coup failed, and he was killed by Joab. **Almighty, The Last Days.**

* When the young man saw Zeb'u-lun, he took his hand away. **Choir, Night and Day.**

ORASTA - [f. – bezatilgan, ziynatlangan; tarbiyali, odobli]

* Arranged, arranged, made, decorated.

* Your tongues were scattered with hair, and their eyes filled with tears, and they smiled at us until their hands were covered with a dense jawbone of limestone. **"Youth."**

* Before dawn, he takes a broom in his hand and puts it in the middle of it for half an hour. **S. Ahmad, Star.**

OROYISH- [f. – decoration, adornment; clothing; lineup, order] - kt.

* Zeb, ziynat, pardoz, oro; chiroy.

* A good garment is a coin, a good companion hangs on to a soul. **Article.**

* As he gazed down on the town and the valley that spread out below it on one side, his heart likely swelled with joy and spreading the Word of God. **Fame, Shinelli years.**

OROYISH- [f. – decoration, adornment; clothing; lineup, order] - kt.

* Zeb, ziynat, pardoz, oro; chiroy.

* A good garment is a coin, a good companion hangs on to a soul. **Article.**

* As he gazed down on the town and the valley that spread out below it on one side, his heart likely swelled with joy and spreading the Word of God. **Fame, Shinelli years.**

QABOQ - esk. q. qovoq .

* So'z so'zlasa, qabog'ingni uytasan.. «Murodxon».

* The shells are wide and the mouth is narrow. **Luther.**

MENG - esk. Xol.

* Look, meng, it's a fireplace. **Khwarizmi, Covenant.**

(See the literature available, 2)32

The following are some of the tasks that can be completed on the basis of words that require comment. Based on the above-mentioned material, the assignment is questioned as follows:

Chapter 118. Identify the meaning of the separated words in the text among the comments given below and note in your dictionary: (1) a body member; (2) the size of the face; 3) a speech-producing member; 4) decorative, decorated; 5) resistance; 6) covering the eye cup; 7) opened and closed skin; (8) Melon growth.

Lafzi	1) body member
Mengiz	2) yuzdagi xol
Lafzi	3) Speech-producing member
Orosta, oroyish	4) bezak, bezalغان
Muqobala	5) Resistance
Qabogʻ	6) koʻz kosasini qoplovchi
Qabogʻ	7) Skin that opens and closes
Qovoq	8) Poliz oʻsimligi.

*(For more information, see page 3, 85-118) Jehovah's Witnesses would be pleased to support more than the gec -- even when it was written. The requirements of the exercise were fulfilled by the author of the article).*³³

You can make the learning processes effective by making it easier for students to work on mummified texts and dictionaries. To assist individuals desiring to benefit the worldwide work of Jehovah's Witnesses through some form of charitable giving, a brochure entitled Charitable Planning to Benefit Kingdom Service Worldwide has been prepared.

XULOSA

1. Bir paytning o'zida adabiy talaffuz, imlo savodxonligi, lug'at boyligining oshishi va fikrlay olish malakalarini shakllantirishga yo'naltirilgan maxsus topshiriqlar tizimi ishlab chiqilib, dars jarayonida qo'llab ko'rilsa, nutqiy malakalarni kompleks tarzda shakllantirishga erishiladi.

2. Mashqning topshiriqdan farqi aniqlanib, ularning bajaradigan vazifalarida chegara belgilansa, har biri o'z mazmun-mohiyatidan kelib chiqib qo'llanilsa, zarur nutqiy ko'nikmalar tezroq shakllanishi mumkin.

3. Mavjud darslik va o'quv qo'llanmalarda topshiriq xarakteridagi mashqlardan foydalanib kelinadi. Asosi takrorni tashkil qiluvchi tom ma'nodagi mashqlar dastlab o'quvchida egallangan bilimga aloqador ko'nikma, undan keyin malakani hosil qiladi.

4. Topshiriqlar esa ko'proq bilimni mustahkamlaydi, undan fikrlash ko'nikmasini rivojlantirishda foydalanish katta ahamiyat kasb etadi, degan xulosaga kelindi.

- Zamonaviy topshiriqlar tizimi ishlab chiqilganda ham, amaldagi darslik va o'quv qo'llanmalarda tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish topshiriqlaridan tizimli foydalanilmasa, o'quvchilar adabiy tilda muloqot qilolmaydi, fikrini ifodalay olmaydi.

-Zarur o'rinlarda takrorni tashkil qiluvchi tom ma'nodagi mashqlar dastlab o'quvchida egallangan bilimga aloqador ko'nikma, undan keyin malakani hosil qiladi.

-Topshiriqlar esa ko'proq bilimni mustahkamlaydi, yo'naltiradi, ulardan fikrlash ko'nikmasini rivojlantirishda, o'rganilganlarni sinashda foydalanish katta ahamiyat kasb etadi.

-Darslikda berilgan bir-biriga bog'liq, biri ikkinchisining uzviy davomi bo'lgan mavzularni umumlashtirib o'tilsa, kamroq vaqt sarflab, ko'proq natijaga erishish mumkin.

-Matn va lug'atlar ustida ishlash darsida asosan mashqlar va topshiriqlar matn yuzasidan berilishi va o'quvchini mustaqil faoliyatga undashi muhimdir.

-Til bo'limlari sinflar kesimida o'quvchi yoshi va dunyoqarashiga mos ravishda har yili takror o'tilishi maqsadga muvofiq.

-Darsliklar ijodiy-amaliy topshiriqlar bilan boyitilsa, o'quvchilarning lug'at boyligi oshadi, so'zlarning imlosini yaxshi o'zlashtirib olishadi

-Nazorat ishlari faqat o'quvchining olgan bilimni sinovdan o'tkazish va baholash bilan chegaralanmay, o'quvchining lingvistik va nutqiy kompetentligini ham oshirishga xizmat qilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

I. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни.// Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. – Т.: Шарқ, 1997. – 64 б.
2. Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандарти ва ўқув дастури. Она тили. Адабиёт. – Т.: Шарқ, 1999. – 304 б.
3. Umumiy o'rta ta'limning ona tili fanidan davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi.–Toshkent, 2017.–69 b.
4. Ўзбек мактабларида она тили ўқитиш концепцияси. – Тошкент: ЎзПФИТИ, 1993. – 21 б.

II. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti asarlari

5. Karimov I.A. Yuksak malakali mutaxassislar – taraqqiyot omili. – Т.: O'zbekiston. 1995.
6. Каримов И. А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Т.: Маънавият, 2008. –176 б.

III. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

7. Мирзиёев Ш. М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. – Т.: Ўзбекистон, 2016. – 56 б.
8. Мирзиёев Ш. М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз.– Тошкент: Ўзбекистон, 2017. – 488 б.

IV. Monografiya, ilmiy risola, darslik, o'quv va metodik qo'llanmalar

11. Абдулахатова Р., Юсупова Т., Дўсанов К. Тил таълимида узвийлик ва узлуксизлик. –Т.: 2008. – 30 б.
12. Бабайцева, В. В. Лингвометодические основы преподавания русского языка в общеобразовательной школе Текст. : пособие для учителя / В. В. Бабайцева, Л. Д. Чеснокова, А. П. Еремеева. М. : Изд-во НИИ школ министерства просвещения РСФСР, 1980. – 79 с.
13. Боровков А., Ғуломов А., Маърупов З., Шермухаммедов Т. Ўзбек тили грамматикаси. Етти йиллик ва ўрта мактабларнинг 5-6-синфлари учун дарслик. I қисм. Фонетика ва морфология. –Т.: Ўздавнашр, 1946. – 227 б.
14. Боровков А., Маърупов З., Шермухаммедов Т. Ўзбек тили грамматикаси. I қисм. Морфология. IX нашр. – Т:Ўздавнашр, 1951. –186 б.
15. Бонк Н. А., Котий Г. А., Лукьянова Н. А. Учебник английского языка. – М.: Деконт, 1999. – 456 с.
16. Гац И.Ю. Методика русского языка в задачах и упражнениях Текст. Учеб. пособие для студентов пед. вузов / И. Ю. Гац. М: Дрофа, 2007.– 287.
17. Зиёдова Т. Матн яратиш технологияси –Т.: Фан, 2008. – 155 б.
18. Зиёдова Т. Тилсим топишмоқлари – нутқий фаолиятни шакллантириш омили: Она тили ўқитувчилари учун методик қўлланма. – Тошкент: РТМ, 1999. – 73 б.

19. Зиёдова Т. Ўқувчиларни мустақил фикрлашга ўргатиш. – Тошкент: РТМ, 2000. – 163 б.
20. Иброҳимов С. Нутқ маданияти ва адабий талаффуз ҳақида. –Т.: Фан, 1972. – 116 б.
21. Yo‘ldosheva D.N. Ona tili ta’limi maqsadining tadrijiy taraqqiyoti. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2013. – 168 b.
22. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения Текст. / И. Я. Лернер. –М.: Педагогика, 1981. –186 с.
23. Mahmudov N., Nurmonov A., Sobirov A., Qodirov V., Jo‘raboyeva Z. Ona tili. Umumta’lim maktablarining 5-sinfi uchun darslik. – T.: Ma’naviyat, 2007. – 224 б.
24. Mahmudov N., Nurmonov A., Sobirov A., Qodirov V., Jo‘raboyeva Z. Ona tili. Umumta’lim maktablarining 5-sinfi uchun darslik. – T.: Ma’naviyat, 2015. –224 б.
25. Mahmudov N., Nurmonov A., Sobirov A. Ona tili. Umumta’lim maktablarining 9-sinfi uchun darslik. – T.: Tasvir, 2019. 126 b.
26. Mahmudov N., Sobirov A., Odilov Y., Ziyodullayeva G. Ona tili. Umumta’lim maktablarining 10-sinfi uchun darslik. – T.: O‘zbekiston miliy ensiklopediyasi, 2017. 110 b.
27. Mengliyev B va b. Umumta’lim maktablarining 10-sinfi uchun darslik. – T.: O‘qituvchi NMIU, 2020 94 b.
28. Неъматова Г. Ижодий тафаккурни ривожлантириш технологияси ва ўқитувчининг мустақил фаолияти. Она тили ўқитувчилари учун методик тавсиялар. –Тошкент, 2001. – 96 б.
29. N.Mahmudov, A.Sobirov, Sh.Sattorov, Sh.Toshmirzayeva va D.Mannopova 5-sinf ona tili darsligi. – T.:G‘.G‘ulom NMIU, 2020. – 191 b.
30. Сафарова Р., Нуржанова Р., Неъматов Ш., Қучкарова Ф. Замоनावий дарсликларда концентризм принципи асосида тақдим этиладиган ўқув материалларини танлаш ва блокларга ажратиш. –Т.: Фан ва технология, 2013. – 128 б.
31. Тўхлиев Б., Шамсиева М., Зиёдова Т. Ўзбек тили ўқитиш методикаси. –Т., 2010. – 184 б.
32. Тўхлиев Б., Иноғомова Р., Абдулахатова Р. Дарсликлар билан ишлаш методикаси. –Т.: ТДПУ, 2008. – 51 б.
33. Qodirov M., Ne‘matov H., Abduraimova M., Sayfullayeva R., Mengliyev B. 8-sinf ona tili darsligi. – T.: Cho‘lpon nomidagi NMIU, 2019. 144 b.
34. Фитрат Абдурауф. Танланган асарлар. IV жилд. –Т.: Ғ. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2006. – 227-б.
35. Щерба Л.В. Фонетика французского языка. –М.: Просвишение,1948.– стр. 190–199.
36. Ғуломов А. Она тили ўқитиш принциплари ва методлари. –Т.: Ўқитувчи, 1992. – 225 б.

V. Matbuat materialлари va ilmiy maqolalar

37. Аминова С. Она тили дарсларида ноанъанавий усуллар // Тил ва адабиёт таълими. – Тошкент, 1995. – № 1. – Б. 17-18.

38. Ўзбек мактабларида она тили таълими концепцияси // Тил ва адабиёт таълими. – Тошкент, 1994. – № 1. – Б. 8-13.

VI. Anjuman materiallari

39. Мирзаев И.К. Таълим дарсликдан бошланади. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. –Тошкент: ТДПУ, 2008. – 244-248-б.

40. Мирзаев И.К. Ҳозирги тилшуносликнинг айрим ғоялари ва тил таълими. Илмий анжуман материаллари – Самарқанд: СамДУ, 2010. – 29-б.

VII.Dissertatsiya va dissertatsiya avtoreferatlari

41. Алавуддинова Н. Она тили дарсларида ижодий фикрлаш кўникмасини шакллантириш методикаси. Пед. фан. ном-ди дисс. автореф. – Т.: ТДПУ, 2008. – 24 б.

42. Зиёдова Т.У. Она тили таълими жараёнида ўқувчиларнинг сўз бойлигини ошириш. Пед. фан.номз. ... дисс. – Тошкент, 1995. – 141 б.

43. Муҳиддинова Ҳ. Таълим босқичларида ўзбек тили ўқитилиши узлуксизлигини таъминлашнинг илмий-методик асосларини такомиллаштириш. Пед. ф. ном-ди дисс. – Тошкент: ТДПИ, 2011. – 270 б.

44. Саидов М. Ўзбек мактабларининг 5-синфларида она тили таълими жараёнида тафаккурни ривожлантирувчи ўқув топшириқлари ва улардан фойдаланиш методикаси. Пед. фан. ном. дисс. авреф. –Тошкент: ТДПИ, 2000. –25 б.

45. Сафарова Р. Миллий тикланиш шароитида Ўзбекистон мактабларида она тили таълими назарияси ва амалиёти. Пед. фан. док-ри. дисс. –Т., 1998. – 252 б.

46. Юсупова Ш. Она тили таълими самарадорлигини ошириш ва илғор педагогик технологияларни жорий этиш. Пед. фан. ном-ди дисс.– Тошкент: ТДПИ, 1998. –137 б.

47. Юлдашева Н. Умумий ўрта таълим мактабларида луғавий синонимларни янги педагогик технологиялар асосида ўқитиш методикаси. Пед.фан. номзоди дисс.–Т., 2002. –123 б.

48. Қурбонова Х. Она тили таълими мазмунини янгилашнинг лингвометодик асослари. Пед. фан. ном. дисс. автореф.– Тошкент: ТДПИ, 2005. – 25 б.

49. Ғаниев Т. Она тили бўйича машқлар бажариш жараёнида ўқувчиларнинг билим фаолиятини фаоллаштириш. Пед. фан. ном. дисс. автореф.–Т., 1991. – 22 б.

50. Ғуломов А. Ўзбек мактабларида она тили дарсларида ўқувчиларнинг мустақил ишлари. Пед. фан. ном-ди дисс.– Тошкент: ТДПИ, 1975.

51. Хусанбоева Қ. Адабий таълим жараёнида ўқувчиларни мустақил фикрлашга ўргатишнинг илмий-методик асослари. Пед. фан. док-ри дисс.– Тошкент: ТДПИ, 2006. – 262 б.

52. Усманова З.И. Она тили дарсликлари такомиллашмоқда. Экономика и социум. №4, 2021. – 521-527.

53. Usmanova Z.I. Nazariyadan amaliyotga. Til ta'limini uzviyligini ta'minlashda innovatsion texnologiyalar: muammo va yechimlar. Respublika ilmiy-amaliy onlayn konferensiyasi. Chirchiq. ChDPI. 2022. – 158-161.

54. Usmanova Z.I. Yangi davr darsliklari. Academic Research in Educational Sciences. №11, 2021. – 282-287.

55. Усманова З.И. Она тили таълимида грамматик тушунча, машқ, савол ва топшириқларнинг берилишига оид ўқув материалларини такомиллаштириш педагогик муаммо сифатида. Central Asian academic journal of scientific research. №1, 2022. – 251-259.

56. Usmanova Z.I. Ona tili darslarida o'quvchilarga Grammatik tushunchalarni o'rgatib borishning ahamiyati. Central Asian academic journal of scientific research. №1, 2022. – 296-300.

57. Usmanova Z.I. Eski o'zbek tilida yaratilgan she'riy matnlarni o'rganishda lug'atlarning o'rni. New research on the works of Alisher Navoi and Zahiruddin Muhammad Babur. Xalqaro konferensiya materillari. 2022. 225-232.

58. Usmanova Z.I. Zamonaviy ta'limning negizi. Til va adabiyot ta'limi. Toshkent, - 2022. №2, 15-17.

VIII. Lug'atlar

59. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 4-том.–Т.: ЎзМЭ, 2004. – 445-б.

60. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдлик. 2-жилд.–Т.: ЎзМЭ, 2004. – Б 562.

61. Хожиев А. Лингвистик терминларнинг изоҳли луғати. –Т.: Ўқитувчи, 1985. – 65 бет.

IX. Internet materiallari

62 . www.Lex.uz

63. www.ziyonet.uz

64. www.bimm.uz

65. www.twipx.com

MUNDARIJA

Kirish.....	3
-------------	---

I BOB. MUMTOZ MATN VA LUG‘ATLAR BILAN ISHLASH KO‘NIKMASINI O‘QUVCHILARDA SHAKILLANTIRISHDA MUMTOZ ADABIYOTLARDAN FOYDALANISH

NAZARIYASI AMALIY TAHLILI

1.1 Mumtoz matn va lug‘atlar bilan ishlash ko‘nikmasini o‘quvchilarda shakillantirishda o‘qituvchilar uchun tahliliy-uslubiy ko‘rsatmalar	5
1.2 Ona tili darslarida “turkiy guliston yoxud axloq” asari asosida matn va lug‘at ustida ishlash	10
1.3 8-sinf ona tili darslarida “Muhokamat ul-lug‘atayn” asari matni va lug‘ati ustida ishlash (62-dars asosida)	15
1.4 Ona tili darslarida mumtoz matn bilan ishlashda uslubiy tavsiyalar (“Lison ut-tayr” asari asosida)	18

II BOB. BADIY ASARLAR VA XALQONA RIVOYATLAR ASOSIDA “MATN VA LUG‘ATLAR USTIDA ISHLASH” KO‘MIKMASINI O‘QUVCHILARDA SHAKILLANTIRISHDA AMALIY TAVSIYALAR

2.1 Ona tili darslarida “O‘tkan kunlar” asari asosida matn va lug‘at ustida ishlash.....	25
2.2 Ona tili darsida “yulduzli tunlar” asari asosida matn va lug‘atlar bilan ishlash.....	30
2.3. Ona tili darslarida “o‘tkan kunlar” asari asosida matn va lug‘atlar ustida ishlash (8-sinf, 51-dars asosida)	37
2.4 8-sinf ona tili darslarida “donishmand ustoz” hikoyati asosida matn va lug‘at ustida ishlash (81-82-darslar asosida)	42

III BOB. O‘ZBEK TILIDA MATN VA LUG‘ATLAR USTIDA ISHLASH METODOLOGIYASINING INGILIZ TILI ORQALI TAHLIL QILISH

3.1 Work on Text and Dictionaries Based on the Book "The Last Days" in Their Language	47
3.2 Work on the Text and Dictionary of "Muhokamat Ul-Lug'atayn" in 8th Grade Language (Based on Lesson 62)	53
Xulosa	57
Foydalanilgan adabiyotlar	58

**Ilhomjon Ismatillayev
Akbar Karomatov**

**MUMTOZ ADABIY MATN VA LUG‘ATLAR BILAN ISHLASH
AMALIYOTI**

8-sinf ona tili darsligi asosida

Monografiya

Muharrir D.Ulug‘murodov
Musahhih H.Jumaboyeva
Dizayner B.Haydarov

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va
ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 3996-sonli
TASDIQNOMA berilgan.

Bosishga ruxsat berildi: 11.08.2023 й.
Bichimi 60x84 ¹/₁₆. Ofset qog‘oz.
«Times» garnituras.
Nashr tobog‘i 3,43. Adadi 100 nusxa.

Original maket “FIRDAVS-SHOH” nashriyotida
tayyorlandi. Toshkent sh, Harakat–3, 10-A uy.
Tel.: 90–372–85–17